

Міністерство освіти і науки України
Інститут інноваційних технологій і змісту освіти
Міжнародний жіночий правозахисний центр
«Ла Страда-Україна»

АЛЬМАНАХ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ПРАКТИКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ

До 10-річчя Міжнародного жіночого
правозахисного центру «Ла Страда-Україна»

**Міністерство освіти і науки України
Інститут інноваційних технологій і змісту освіти
Міжнародний жіночий правозахисний
центр «Ла Страда – Україна»**

**АЛЬМАНАХ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ:
ПРАКТИКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

*До 10-річчя Міжнародного жіночого
правозахисного центру «Ла Страда – Україна»*

Київ – 2007-2008

УДК [364-212:343.431]:001.895
ББК 60.56
А 57

Рекомендовано до друку Комісією з виховної роботи вищих навчальних закладів Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України (протокол № 6 від 05.12.2007)

Автори: Левченко К. Б., Ковальчук Л. Г., Огороднійчук І. І., Дорошок Т. О., Калашник О. А., Колесникова С. В., Євсюкова М. В., Татуревич Т. В., Черпаха К. В., Удалова О. А.

Рецензенти: Трубавіна І.М., кандидат педагогічних наук, доцент Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди
Сорочинська В.Є., кандидат педагогічних наук, доцент Вінницького національного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського
Стахневич В.І., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та психології Національного аграрного університету

А 57 АЛЬМАНАХ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ПРАКТИКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ.
За загальною редакцією доктора юридичних наук К.Б. Левченко. — К., — «Юрисконсульт», 2007-2008. — 84 с.

ISBN 978-966-2968-18-7

Альманах інноваційних педагогічних технологій висвітлює найкращий досвід превентивної роботи з проблеми запобігання торгівлі людьми. Видання містить методичні рекомендації до викладання теми і використання інформаційних матеріалів; практичні розробки занять, дискусій, ігор, театральних вистав та інших заходів для роботи з дітьми; огляд існуючих форм, методів, інструментів проведення превентивної діяльності з проблеми, приклади кращого досвіду роботи спеціалістів.

Для педагогів, викладачів загальноосвітніх шкіл, студентів вищих навчальних закладів педагогічного профілю, соціальних працівників, представників неурядових організацій, широкого кола громадськості.

ISBN 978-966-2968-18-7

Надруковано за фінансової підтримки Міністерства закордонних справ Данії. Міністерство може не поділяти погляди, відображені у публікації.

© К.Б. Левченко та ін., 2007-2008
© Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда – Україна», 2007-2008
© «Юрисконсульт», 2007-2008

ЗМІСТ

Вступ	5
Досвід профілактичної діяльності Центру «Ла Страда – Україна»: питання та відповіді	7
Загальні методичні рекомендації до викладання теми «Запобігання торгівлі людьми»	10
1. Тренінг як активна форма роботи	13
1.1. Розробка тренінгів	13
1.2. Робота з дітьми трудових мігрантів: тренінги для дітей підліткового віку «Довіра, спілкування та взаєморозуміння»	15
1.3. Активні форми роботи по запобіганню торгівлі дітьми серед Старшокласників – дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування	16
2. Використання наочного матеріалу	18
2.1. Навчальний відеоматеріал як засіб підвищення ефективності здійснення профілактики торгівлі людьми в навчальних закладах	18
2.2. Закладки-лінійки з порадами щодо безпечної поведінки	21
2.3. Навчання правам дитини у школах України з використанням альбому карток «Наші права»	22
2.4. Плакати	29
3. Національна «гаряча лінія»	31
3.1. «Гаряча лінія» як ефективний механізм профілактики торгівлі людьми	31
3.2. Консультації фахівців	32

3.3. Консультації он-лайн	35
3.4. Соціальна реклама	35
4. Лекторська група	37
4.1. Діяльність лекторської групи як ефективна форма організації профілактичної роботи	37
5. Сценарії, ігри, методичні розробки	42
5.1. Сценарії виховних заходів	42
5.2. Вистави	43
5.3. Ігри	44
5.4. Робочий зошит «Знай та захищай свої права»	45
5.5. Методичні розробки уроків з попередження торгівлі людьми Центру «Ла Страда – Україна»	46
5.6. Конкурс	48
6. Навчальна програма	51
6.1. Соціально-педагогічні основи запобігання торгівлі людьми і експлуатації дітей	51
7. Інформаційні кампанії та дослідження	73
7.1. Зрізи громадської думки	73
7.2. Комплексні інформаційні кампанії	74
7.3. Вебсайт як інструмент поширення інформації	75
8. Моніторинг та оцінка	77
8.1. Моніторинг та оцінка ефективності превентивної роботи із запобігання торгівлі людьми	77
Додаток: Диск з інформаційними та методичними матеріалами	84

ВСТУП

Сучасна епоха в Україні — це невизначена політична ситуація, економічна криза, бідність, безробіття, зростання злочинності. Всі ці фактори можуть породжувати невіру в майбутнє, в країну, в якій живемо, бажання реалізуватись десь за межами власної держави. Вони сприяють виникненню явища міграції — як внутрішньої, із віддалених селищ до районних центрів та великих міст, так і зовнішньої — до інших країн. Сприятливий вплив на розширення масштабів проблеми має і дестабілізація існуючого ринку праці, і демографічна нестабільність, і ріст корупції. За різними оцінками, протягом року приблизно від 4 до 5 млн. наших співвітчизників йдуть на заробітки за кордон. На жаль, виїжджаючи за кордон чи до іншого міста і зовсім не піклуючись про свій статус чи необхідні документи, наші громадяни стають уразливими до грубих порушень прав людини і серед них до такого страшного явища, як торгівля людьми.

У світі торгівля людьми набула величезних масштабів, вона має глибоке історичне та етнопонаціональне коріння. Вона не визнає державних кордонів, не зважає на відмінності між розвинутими державами і державами, що розвиваються. Вона легко адаптується як до бідності, так і до розкоші, є актуальною майже для всіх народів. Існують різні цифри оцінки масштабу проблеми, але однозначно можна говорити про складність ведення статистики передусім через латентність цієї проблеми.

Без сумніву, законодавчий підхід відіграє одну з ключових ролей у боротьбі з проблемою, у захисті потерпілих і в покаранні винних. Але, визнаючи значущість законодавчого втручання для протистояння торгівлі людьми як у світі, так і в Україні, потрібно вказати на ще один дієвий шлях. Це — попередження. Саме запобігання, інформування, просвітницька робота з групами ризику стосовно проблеми торгівлі людьми є інструментом боротьби, який має силу зменшити масштаби проблеми через підвищення рівня обізнаності населення. Ця робота в Україні базується на певному нормативному підґрунті. Серед таких документів слід зазначити інструктивно-методичний лист із рекомендаціями щодо організації виховної роботи по запобіганню торгівлі жінками (від 02.04.1998 р.), наказ № 762 щодо профілактики залучення дітей до незаконних форм праці (від 28.12.2002 р.), наказ № 649 про проведення у 2005 — 2007 роках інформаційно-освітніх заходів у навчальних закладах із питань запобігання торгівлі дітьми (від 10.11.2005 р.), наказ № 865 про проведення соціально-педагогічної та психологічної роботи з дітьми трудових мігрантів (від 28.12.2006 р.), наказ від № 279 «Про вико-

нання постанови Кабінету Міністрів України (від 07.03.2007 р.), наказ № 410 «Про затвердження Державної програми протидії торгівлі людьми на період до 2010 р.» (від 04.04.2007 р.), наказ № 392 «Про проведення у навчальних закладах просвітницько-профілактичних заходів з питань протидії торгівлі дітьми у 2007 році» (від 17.05.2007 р.), наказ № 1176 «Про організацію і проведення соціально-педагогічної та психологічної роботи з дітьми трудових мігрантів у 2008 році» (від 25.12.2007 р.).

Центр «Ла Страда — Україна» має досвід проведення профілактичної роботи з початку своєї діяльності в 1997 році. У співробітництві з партнерськими організаціями та установами Центр проводить заходи та публікує інформаційні матеріали з проблеми торгівлі людьми вже 10 років, завжди використовуючи новітні підходи та технології, найкращий досвід, вивчаючи нові тенденції проблеми та превентивної діяльності. Отже, видання, яке Ви тримаєте в руках, — це збірка передового досвіду не тільки Центру «Ла Страда — Україна», але й всієї мережі організацій громадянського суспільства української держави. Ця збірка увібрала в себе різноманітні технології освіти та форми профілактичної роботи — лекторська група, «гаряча лінія», сценарії, ігри, навчальне відео та ін., даючи змогу використовувати їх іншим. Автори та упорядники висловлюють сподівання, що збірка стане в пригоді людям, небайдужим до проблеми, та тим, хто має бажання внести свою частку у всесвітню боротьбу з ганебним явищем торгівлі людьми.

* * *

ДОСВІД ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРУ «ЛА СТРАДА – УКРАЇНА»: ПИТАННЯ ТА ВІДПОВІДІ

*К. Б. Левченко
Л. Г. Ковальчук*

Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда – Україна» з 1997 року працює в напрямі запобігання торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, ліквідації всіх форм дискримінації та насильства у суспільстві, сприяння дотриманню прав людини, гендерної рівності та захисту прав дітей.

Одним із важливих напрямів роботи Центру є здійснення соціальної профілактики торгівлі людьми.

Для чого? Робота провадиться з метою зменшення випадків торгівлі людьми в Україні шляхом підвищення рівня обізнаності з проблемою торгівлі людьми у суспільстві та рівня кваліфікації спеціалістів, котрі працюють у цьому напрямі.

Для кого? Загальна громадськість, потенційна група ризику (учні, студенти, вихованці шкіл-інтернатів, безробітні), потерпілі від торгівлі людьми, фахівці державних структур та неурядових організацій.

Як організована робота? Основними напрямами та формами організації профілактичної діяльності є:

- робота Національної «гарячої лінії» з питань протидії торгівлі людьми 8 800 500 22 50;
- діяльність лекторської групи;
- проведення інформаційних кампаній, акцій;
- робота національного центру підготовки і випуску навчально-методичної, наукової та інформаційної літератури;
- проведення тренінгів, семінарів, конференцій, «круглих столів».

Як визначаються пріоритети?

Відповідно до аналізу ситуації з торгівлею людьми в Україні, виявлених прогалин та необхідних дій у відповідь визначаються пріоритети на певний період діяльності, зазвичай на рік або два:

- 1997 – 1999 рр. – вивчення проблеми, отримання доступу до навчальних закладів, створення інформаційних матеріалів, створення мережі неурядових організацій;

- 2000 – 2002 рр. – створення та розвиток лекторської групи, підготовка навчально-методичних матеріалів, підвищення рівня кваліфікації спеціалістів;
- 2003 – 2005 рр. – запобігання торгівлі дітьми, найгіршим формам дитячої праці, наукова діяльність, моніторинг та оцінювання успішності роботи, підготовка навчально-методичних матеріалів, підвищення рівня кваліфікації спеціалістів;
- 2006 – 2007 рр. – дослідження проблем дітей трудових мігрантів, перехід до нової цільової групи (соціальні педагоги, практичні психологи), підготовка спеціалістів для роботи з дітьми трудових мігрантів, моніторинг діяльності та використання навчально-методичних, інформаційних матеріалів.

Яким формам і методам роботи надається перевага?

Перевага надається активним формам та методам роботи, поєднанню класичних підходів з інноваційними. Найпопулярнішими є тренінг, навчальний семінар, заняття з активними формами та методами роботи, лекція-бесіда, навчальна гра, диспут або дискусія, конкурс, тематичний вечір, конференція, виставка, усний журнал, заочна подорож.

Які принципи є основними?

- Повага, охорона та захист прав людини
- Надання допомоги та підтримки
- Подолання стереотипів
- Врахування особливостей цільової групи
- Поетапність і системність
- Підготовка групи до сприйняття теми
- Активна роль учасників заходів
- Створення можливостей для самореалізації та розвитку
- Подолання основних причин виникнення проблеми

Очікувані результати

Зменшення кількості потерпілих від торгівлі людьми

- Високий рівень обізнаності з проблемою у суспільстві
- Високий рівень кваліфікації спеціалістів
- Достатність навчально-методичного забезпечення

- Широке висвітлення проблеми в засобах масової інформації
- Своєчасне виявлення нових тенденцій
- Розвінчання стереотипів
- Толерантне ставлення до потерпілих від торгівлі людьми
- Доступ до безкоштовних якісних консультацій з питань запобігання торгівлі людьми для громадян України
- Розгалужена мережа громадських організацій, котрі займаються питаннями запобігання торгівлі людьми

З ким співпрацюємо?

- Органи державної влади
- Вітчизняні та закордонні неурядові організації
- Міжнародні організації
- Міжнародні представництва

* * *

ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКЛАДАННЯ ТЕМИ «ЗАПОБІГАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ»

Л. Г. Ковальчук
І. І. Огороднійчук

Багатий десятирічний досвід здійснення профілактики торгівлі людьми дозволив розробити та узагальнити методичні рекомендації до проведення занять серед учнівської та студентської молоді.

1. *Активні методи роботи*, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії, спрямовані на самостійний пошук істини і сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи і творчості. До таких методів належать: «мозковий штурм», метод відкритої трибуни, тренінги, інтелектуальні аукціони, рольові та моделюючі ігри, аналіз конкретних ситуацій, ігри-драматизації, робота в малих групах та ін.

2. *Традиційні та нетрадиційні методи навчання*. Їх доцільно комбінувати: бесіди, дискусії і цільові диспути, лекції та реферативні повідомлення, семінари, усні та письмові колоквиуми, «круті столи», вечори запитань і відповідей, обговорення матеріалів із ЗМІ щодо запобігання торгівлі людьми, вивчення офіційних державних документів, перегляд програм навчального характеру, самостійне рецензування. Рекомендується придумати невелику п'єсу чи обіграти життєву ситуацію. Тим, хто бажає взяти в ній участь, слід надати час для обміркування варіантів відповідей. Учні повинні вміти прокоментувати доповідь чи ситуацію, вигадану однокласниками, ставити запитання, підключатися до гри, якщо це допоможе справі. Слід стимулювати колективне обговорення проблем за повної свободи висунення проєктів рішень.

3. З різноманітних форм та методів роботи фахівцями обираються ті, що найбільше відповідають меті, завданням та особливостям занять, їх місцю в навчальному плані та відведеному часі.

4. Важливим є *проведення інтегрованих уроків*. Їх можна проводити за темами з історії, правознавства, географії, іноземних мов тощо.

5. При доборі адекватних форм та методів необхідно пам'ятати про *практичну спрямованість занять*, тобто після вивчення теми учні мають у житті дотримуватися моделей безпечної поведінки.

6. Необхідним та важливим є широке *використання наочності* в роботі з учнівською молоддю. Візуальність підсилює та зосереджує увагу учнів. Адже 20 відсотків усіх знань людина отримує за допомогою зору. Серед роздаткових матеріалів можуть бути будь-які схеми чи таблиці, які можна знайти в посібниках або розробити для тематичного курсу. Також можна використовувати різноманітні бланки, тексти та картки для виконання завдань.

7. Використання *методик «рівний рівному»*. Відомо, що найбільший відсоток знань (90%) людина засвоює у процесі навчання інших. Тому важливо готувати завдання, де б учні виступали в ролі консультантів, експертів, вчителів тощо.

8. Використання в творчій діяльності *пошукового або репродуктивно-пошукового шляху засвоєння знань*. Якщо вчителем ставляться запитання, які примушують учнів мислити, вони опиняються в активній позиції. У цій ситуації, спираючись на раніше отримані знання, вони конструюють відповіді, висловлюють свої припущення, вступають у полеміку, в ході якої зіставляються різні точки зору, різні підходи до аналізу матеріалу. Ця спільна діяльність допомагає їм краще засвоїти суть і пізнати закономірності явищ, які розглядаються. При евристичній бесіді гіпотези одних, доведення й аргументи інших, уточнення третіх, загальні висновки і формулювання четвертих дозволяють учням у найбільш короткий час розібратись у навчальному матеріалі.

9. *Заохочення учнів до відповіді на запитання та висловлення своїх ідей*. Слід уникати запитань, на які можна відповісти односкладово «так» або «ні». Для стимулювання процесу мислення слід ставити відкриті запитання, що вимагають повної та розгорнутої відповіді. Такі запитання найчастіше розпочинаються словом «як».

10. *Пізнавальна активність зростає, якщо матеріал викладаєти не у вигляді готових висновків, а ставлячи проблему або вивчаючи конкретну ситуацію*. Невід'ємною складовою проблемної ситуації є проблемне завдання, яке ставиться перед викладом матеріалу. У процесі заняття учням пропонуються логічні запитання. Такі ситуації можуть бути заплановані заздалегідь або виникати спонтанно.

11. *Важливим є створення атмосфери довіри для вільного обміну думками та активної роботи над розв'язанням проблемних ситуацій.* Необхідно врахувати, що процес викладання теми торгівлі людьми часом пов'язаний з дуже делікатними моментами і стосується найінтимніших сторін життя.

12. Демонстрація уваги до всіх учнів та стимулювання їх до активної участі у роботі.

13. *Обережність в оцінці.* Для визначення оцінки можна практикувати тести в довільній формі. Оскільки часто оцінюють не так знання школяра, як його судження, що може негативно вплинути на бажання учнів висловлювати свою точку зору, брати участь у дискусіях та обговореннях.

14. Запрошення на уроки фахівців, що мають безпосереднє відношення до захисту прав людини та запобігання торгівлі людьми.

15. *Важливо пам'ятати про принцип креативності та індивідуального підходу,* тому слід продумувати декілька варіантів з урахуванням можливості проявити свої творчі здібності.

* * *

1. ТРЕНІНГ ЯК АКТИВНА ФОРМА РОБОТИ

- 1.1. Розробка тренінгів
- 1.2. Робота з дітьми трудових мігрантів: тренінги для дітей підліткового віку «Довіра, спілкування та взаєморозуміння»
- 1.3. Активні форми роботи по запобіганню торгівлі дітьми серед старшокласників – *гітей-сиріт та гітей, позбавлених батьківського піклування*

1.1. Розробка тренінгів

Т. О. Дорошок

Тренінг для спеціалістів з теми «Запобігання торгівлі дітьми та сексуальній експлуатації дітей» був спеціально розроблений для тренерів, що організують курс навчання для покращення навичок та можливостей спеціалістів – соціальних працівників, членів неурядових організацій і урядових структур з проблем захисту прав дитини.

Перший етап – розробка концепції.

При роботі зі спеціалістами з цієї проблематики важливо:

- ♦ закріпити розуміння важливості просування, дотримання та захисту комплексу прав дитини;
- ♦ сформувані уявлення про суть торгівлі дітьми та комерційної сексуальної експлуатації, їх масштаби на міжнародному, національному та локальному рівнях;
- ♦ визначити основні види порушень прав дитини в ситуаціях торгівлі дітьми та комерційної сексуальної експлуатації;
- ♦ сформувані уявлення про значимість та масштаби проблеми на міжнародному, національному та обласному рівнях;
- ♦ визначити особливості соціальної профілактики торгівлі дітьми та комерційної сексуальної експлуатації, її мету, форми, методи, зміст на сучасному етапі виходячи з концепції трьох типів – первинної, вторинної, третинної – соціальної профілактики;
- ♦ визначити основних суб'єктів ведення соціальної профілактики в Україні;
- ♦ визначити основні цільові групи соціальної профілактики торгівлі дітьми та комерційної сексуальної експлуатації дітей (КСЕД);
- ♦ ознайомитися з міжнародним та національним досвідом соціальної профілактики торгівлі дітьми та комерційної сексуальної експлуатації;

- ♦ розробити схеми (плани) ведення соціальної профілактики торгівлі дітьми та комерційної сексуальної експлуатації на локальному та національному рівнях.

«...завдяки Вам та цьому тренінгу я побачив і зрозумів, як працюють інші установи у напрямі запобігання торгівлі людьми...»

«...дякуємо за таке продуктивне навчання, це було необхідно для нас...»

Другий етап – розробка самого курсу та змісту тренінгу.

Тренінг складається з трьох розділів, кожен з яких присвячено аналізу окремого аспекту проблеми. Цей поділ відображає структуру тренінгового курсу, що проводиться протягом трьох днів – кожен розділ відповідає одному дню.

Перший розділ присвячено правам дитини, їх особливостям та важливості їх захисту. Він також спрямований на висвітлення проблеми торгівлі дітьми та комерційної сексуальної експлуатації дітей (КСЕД), на визначення і представлення основних форм порушення прав дитини.

Другий розділ присвячено запобіганню торгівлі дітьми і КСЕД. Він націлений на представлення трьох етапів профілактичної роботи (первинна, вторинна і третинна), їх головних рис, завдань, методів, форм та змісту на даний момент. Цей розділ посібника також включає визначення головних суб'єктів профілактичної роботи.

Третій розділ сфокусовано на представленні кращого досвіду роботи і напрацюванні схем профілактики торгівлі дітьми та КСЕД.

До тренінгового курсу розробляється і додається оціночна анкета, яка розповсюджується для заповнення учасниками після тренінгових сесій.

Тренінгові методики

Тренінг має на меті стимулювання здатності учасників до навчання шляхом звернення до різних форм діяльності: мозковий штурм, робота в групах, обговорення, вивчення реальних історій, міні-лекції, використання наочного матеріалу, індивідуальна робота.

«...тут ми дізналися і навчилися не тільки статистики та законів, але й «живих» прийомів роботи, які стануть упригоді на практиці...»

Третій етап – апробація курсу.

Тренінг протестований протягом восьми триденних сесій, що були проведені у різних областях України. Зауваження від тренерів, які проводили заняття, а також пропозиції від міжнародних

організацій, що забезпечують навчання з проблеми торгівлі людьми та КСЕД (таких як Міжнародна організація ЕКПАТ і UNICRI), були включені до фінальної версії тренінгового курсу.

Інноваційність даного тренінгового курсу полягає в застосуванні комплексного підходу в багатьох аспектах. Це стосується, наприклад, визначення цільової групи – спеціалістів різноманітних державних інституцій та неурядових організацій, які протягом тренінгу мають працювати разом. Також наявність у тренінгу профілактичної, соціальної та правозахисної частини свідчить про різносторонній та мультидисциплінарний підхід до вивчення проблеми та протидії їй.

1.2. Робота з дітьми трудових мігрантів: тренінги для дітей підліткового віку «Довіра, спілкування та взаєморозуміння»

Т. О. Дорошок

Згідно з дослідженням проблем дітей трудових мігрантів¹ до найбільш помітних змін у поведінці дітей після від'їзду батьків слід віднести пропуски занять без поважних причин, зниження успішності у навчанні, неслухняність. Дитина стає агресивнішою, може скоювати правопорушення, піддається впливу сторонніх, може бути втягнутою до алкоголізму, наркоманії, бродяжництва. Іноді такі діти замкнені, мало кому довіряють, не вміють конструктивно спілкуватися з оточуючими. Це обумовлює високий ступінь конфліктності у взаємовідносинах як з дорослими (вчителями, опікунами тощо), так і з однолітками.

Причинами негативних змін у поведінці дітей експерти вважають брак уваги до їх життя та турботи про них, зміну життєвих цінностей у дитини, неможливість звернутися за порадою до батьків, нестачу батьківської ласки.

У зв'язку з цим дуже важлива психологічно-педагогічна підтримка дітей трудових мігрантів. Завдання вчителів, соціальних педагогів та практичних психологів – вчасно виявити проблему, надати кваліфіковану допомогу в інтересах дитини і підтримати її в цей період.

У роботі з дітьми трудових мігрантів можуть застосовуватись як індивідуальні форми (бесіди, консультації тощо), так і групові (тренінги, дебати, «круті столи» тощо).

Для методичного забезпечення групової форми роботи пропонуються два тренінги: «Довіра, спілкування та взаєморозуміння»

¹ Проблеми дітей трудових мігрантів: аналіз ситуації – К. 2006. – 64 с.

і «Конфлікти: причини виникнення та шляхи вирішення». Тренінги проводяться серед учнів одного класу, вік дітей — 12–16 років. Кількість учасників тренінгу — 20–25 осіб.

Чому обрані саме ці тренінги? Великий відсоток дітей, які тимчасово ростуть без батьків, потребує психологічної допомоги. Діти потребують їжі та одягу, але навіть маючи їх вони можуть бути нещасливі. У них можуть не складатися взаємини з однолітками чи з родичами, вони можуть не розуміти, чому поїхали батьки й залишили їх, а також можуть не навчитися спілкуватися з людьми і довіряти їм. Тому саме тренінги, які навчають, як діяти в зазначених ситуаціях, і є одним з оптимальних шляхів допомоги такій молоді.

Ці тренінги є частиною системи соціально-педагогічної та психологічної роботи з дітьми трудових мігрантів, яку вперше сформував та впроваджує Центр «Ла Страда — Україна» з 2007 року. Робота повністю представлена у навчально-методичному посібнику «Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми трудових мігрантів». Тренінги апробовані у 2007 році в Донецькій, Луганській, Чернівецькій, Тернопільській та Київській областях як частина сигнального варіанту посібника. За результатами апробації були отримані позитивні відгуки, вони увійшли до остаточного варіанту навчально-методичного посібника¹ без змін.

Зверніть увагу: тренінги «Довіра, спілкування та взаєморозуміння» і «Конфлікти: причини виникнення та шляхи вирішення» можна знайти у догатках на диску.

1.3. Активні форми роботи по запобіганню торгівлі дітьми серед Старшокласників — дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

Т.О. Дорошок

Згідно з загальною теорією управління учбовим процесом виділяють п'ять етапів управління учбовим процесом:

- ♦ подання навчальної інформації;
- ♦ організація самостійної роботи;
- ♦ встановлення зворотнього зв'язку;
- ♦ аналіз результатів поточного контролю;
- ♦ індивідуальне навчання за результатами перевірки;

¹ Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми трудових мігрантів: навч.-метод. посібник /за ред. К. Б. Левченко, І. М. Трубавіної, І. І. Цушка — К.: ФОП «Купріянова», 2007. — 240 с.

Зупинимося більш детально на першому етапі — подання навчальної інформації, а також її закріплення. Базуючись на досвіді проведення лекційно-тренінгових занять спеціалістами Міжнародного жіночого правозахисного центру «Ла Страда — Україна», можна визначити, що активними формами подання навчальної інформації є наступні нестандартні уроки:

Уроки комунікативної спрямованості.

Передбачають використання максимально різноманітних мовних засобів, виступ перед аудиторією, дискусію, критику. Допомогають розвитку комунікативних умінь, навичок, самостійної роботи, коректного співставлення різних точок зору.

Уроки — рольові ігри.

Передбачають виконання ролей за заданим сценарієм, імітацію різнопланової діяльності, життєвих уявлень. Особливо цінною є навчальна гра для молодших школярів, у яких конкретне мислення домінує над абстрактним. Рольова гра може бути спрямована на: а) захист прав дитини або б) безпечну поведінку дитини.

Уроки-психотренінги.

Спрямовані на розвиток і корекцію дитячої психіки, на виховання цілісної та багатогранної особистості. Можна використовувати для дітей різного віку

Особливістю нестандартних уроків є таке структурування їх змісту і форми, яке викликало б інтерес учнів і робило б навчальний матеріал таким, що легко запам'ятовується. Можна використовувати на уроках історії, права, безпеки життєдіяльності, у позакласних заходах.

* * *

2. ВИКОРИСТАННЯ НАОЧНОГО МАТЕРІАЛУ

- 2.1. *Навчальний відеоматеріал як засіб підвищення ефективності здійснення профілактики торгівлі людьми в навчальних закладах*
- 2.2. *Закладки-лінійки з порадами щодо безпечної поведінки*
- 2.3. *Навчання правам дитини у школах України з використанням альбому карток «Наші права»*
- 2.4. *Плакати*

2.1. Навчальний відеоматеріал як засіб підвищення ефективності здійснення профілактики торгівлі людьми в навчальних закладах

(На прикладі навчального відеофільму «Запобігання торгівлі людьми та експлуатації дітей»)

Л. Г. Ковальчук

Середній відсоток засвоєння знань людиною з використанням аудіо- та відеоматеріалів сягає 20 відсотків. Тому наочність під час проведення заходів значно підвищує їхню ефективність. Крім того, що відеоматеріали сприяють кращому засвоєнню інформації, вони також допомагають викликати пізнавальний інтерес до проблеми.

Навчальні відеоматеріали створюються для використання в навчально-виховному процесі і мають за мету, наприклад, сформулювати уявлення про проблему, навчити та/або закріпити правила безпечної поведінки, виховати толерантне ставлення до потерпілих.

Створення навчального відео є захоплюючим творчим процесом. Основними його етапами є:

1) концептуальний — розробка концепції. На цьому етапі визначаються мета та завдання, цільова група, схема змістовного наповнення, структура, потенційні партнери та експерти, потенційні виконавці, кошти, необхідні для зйомки. Розробка концепції та обговорення можуть провадитися під час фокус-груп, робочих зустрічей, «круглих столів»;

2) організаційний — здійснення зйомки. Цей етап включає проведення тендеру та вибір виконавця, досягнення домовленостей про співпрацю з партнерами та експертами, розробку та уточнення сценарію, зйомку, сигнальні перегляди та внесення змін;

3) апробаційний – тестування на практиці. Експертиза та погодження Міністерства освіти та науки, пілотна апробація в навчальних закладах. При необхідності – внесення змін та коректив. По завершенню випуск остаточного варіанта;

4) розповсюдження та моніторинг. Передача матеріалу в навчальні заклади та моніторинг використання. Аналіз отриманих даних, вироблення рекомендацій.

Перший навчальний відеофільм в Україні і на теренах країн СНД з питань запобігання торгівлі людьми був випущений Центром «Ла Страда – Україна» у 2002 році як додаток до навчально-методичного посібника з такою самою назвою – «Запобігання торгівлі людьми». Він складався з шести 10-хвилинних серій і відображав зміст посібника¹, ілюстрував найбільш важливі його частини. Наступний випуск фільму – доповнений та змінений здійснено у 2005 році. Фільм вийшов під назвою «Запобігання торгівлі людьми та експлуатації дітей»² і складається вже з дванадцяти серій.

Автори та виконавці використали кращий вітчизняний досвід виробництва навчальних фільмів із застосуванням сучасних технологій. Так, у фільмі використовуються елементи комп'ютерної гри з метою привернення уваги учнівської та студентської молоді до проблеми. Для акцентування на найбільш важливих питаннях та відповідях застосовуються фрагменти Інтернет-пейджеру ICQ – комп'ютерної програми для обміну короткими повідомленнями через Інтернет, яка є популярною серед молоді. Кожен фільм збагачено анімаційними зображеннями. Все це допомагає привернути увагу молоді до найбільш важливої інформації, сприяє швидкому засвоєнню матеріалу.

«...такі фільми відкривають очі на правду, попереджають суспільство про загрозу, яка існує ...» ! (учень 10 кл.)

«...після перегляду фільму я зрозуміла, що ніколи не треба робити поспішних висновків на пропозиції доброго заробітку за короткий час...» (учениця 9 кл.)

«...цей фільм став джерелом інформації про торгівлю людьми і застеріг нас від того, як не потрапити у рабство...» (учень 11 кл.)

¹ Запобігання торгівлі людьми: Навч.-метод. посібник. / К.Б. Левченко, О.А. Удалова, І.М. Трубавіна та ін.; Заг.ред. К.Б. Левченко та О.А.Удалової. – К.: «Міленіум», 2004. – 180 с.

² Додаток до навчально-методичного посібника «Запобігання торгівлі людьми та експлуатації дітей» (Київ, 2005).

«...я обов'язково скористаюся порадами, які були надані у фільмі...» (учениця 9 кл.)

Фільм рекомендується для ілюстрації матеріалу навчально-методичного посібника «Запобігання торгівлі людьми та експлуатації дітей», для організації дискусій, шкільних конференцій, усних журналів та інших методів інтерактивного навчання.

Досвід використання відеофільму показав високу ефективність у досягненні виховних, освітніх та розвиваючих цілей занять із запобігання торгівлі людьми. Короткометражність фільму дозволяє використовувати його під час стандартних уроків (45 хв.) у колах. Достатня кількість доречних запитань в кадрі робить можливим проведення подальших дискусій та обговорень теми.

Найчастіше фільм використовують на факультативних заняттях для учнів 9–11 класів або на уроках правознавства, безпеки життєдіяльності, географії, історії тощо. Особливо популярним є його використання на виховних позакласних заходах, які проводяться для учнів окремо, та на тих, що проводяться для учнів і для батьків, з подальшим обговоренням, дискусіями, а також як елемент таких заходів для ілюстрації певних фактів.

Перед переглядом фільму під час урочних занять рекомендовано підказати учням, на що слід звернути увагу. На закінчення можна запропонувати пов'язати переглянутий матеріал з особистим життєвим досвідом.

Фільм рекомендується показувати серіями або частинами, оскільки він несе велике змістовне навантаження і учням можливо не вдасться звернути увагу на всі важливі моменти.

Перевірити отримані знання можна, використовуючи вхідне і вихідне анкетування, через практичні вправи, дискусії, диспути, рольові ігри або обговорення в групах.

Структура відеогодатки «Запобігання торгівлі людьми та експлуатації дітей»

Фільм 1. «Третє тисячоліття – рабство існує».

Фільм 2. «Шляхи виїзду українських громадян за кордон».

Фільм 3. «Знання законів тебе захищає».

Фільм 4. «Злочину можна запобігти».

Фільм 5. «Якщо ви в біді – зверніться по допомогу».

Фільм 6. «Діяльність уряду щодо протидії торгівлі людьми».

Фільм 7. «Порушення прав дітей: експлуатація та торгівля».

Фільм 8. «Законодавство на захисті прав дитини».

Фільм 9. «Дитина у біді — як їй допомогти».

Фільм 10. «Експлуатація праці дітей: проблеми та шляхи її вирішення».

Фільм 11. «Чи варто шукати щастя за кордоном?».

Фільм 12. «Центр «Ла Страда — Україна» попереджає та захищає».

Для зручності у користуванні відеофільмом та для узагальнення досвіду роботи були розроблені методичні рекомендації до використання фільму в навчально-виховному процесі. Методичні рекомендації по кожній серії включають такі компоненти: назву і короткий опис серії; питання, на які потрібно звернути увагу перед показом фільму; інформацію, яка є проблемною і може обговорюватися; місця використання стоп-кадру; завдання для перевірки отриманих знань; теми, при вивченні яких доцільно використовувати серію; зауваження.

Зверніть увагу: навчальний відеоготаток «Запобігання торгівлі людьми та експлуатації дітей» і методичні рекомендації щодо його використання можна знайти в додатках на диску.

2.2. Закладки-лінійки з порадами щодо безпечної поведінки

О. А.Калашник
С. В. Колесникова

Закладки-лінійки були створені для учнів з метою поширення інформації про існуючу проблему торгівлі людьми, насильства, дитячої праці, необхідності дотримання правил

безпечної поведінки, номер телефону Національної «гарячої лінії» з питань протидії торгівлі людьми та Національної «гарячої лінії» з питань захисту прав дітей та запобігання насильству. Це було відповіддю на одну з нових тенденцій проблеми торгівлі людьми — зменшення віку потерпілих від названого злочину, а також відповіддю на запит самих учнів, котрі брали участь у фокус-групах, присвячених обговоренню інформаційних матеріалів. Спеціалісти Центру «Ла Страда — Україна» розробили комплект із восьми закладок, призначених для аудиторії слухачів віком від 10 до

18 років. Однак досвід показує, що закладки користуються популярністю серед дітей, студентів вищих навчальних закладів і навіть фахівців. Основна їх тематика — це насильство, поїздки за кордон, знайомство в Інтернеті, дитяча праця.

Зручні та багатофункціональні матеріали виправдали себе і розійшлися багатотисячним тиражем, який постійно поновлювався і поновлюється. За відгуками членів лекторської групи Центру «Ла Страда — Україна», що проводять профілактичні заходи, та самих дітей, для яких призначені комплекти, закладки користуються великою популярністю. До цього комплекту пізніше була додана ще закладка з інформацією для дітей, батьки яких поїхали на заробітки. Це дійсно передовий досвід у вирішенні питання поширення інформації про соціальні проблеми та явища, оскільки:

- ♦ закладки невеликі за розміром та мають привабливий різнокольоровий дизайн;
- ♦ водночас вони містять достатньо інформації та порад;
- ♦ на кожній із них є контактний телефон «гарячої лінії», на яку можна безкоштовно подзвонити і запитати проте, що не було написано або що незрозуміло;
- ♦ їх можливо використовувати як шкільне приладдя;
- ♦ вони видаються в комплекти, тобто якщо втратиш одну чи дві — інформація з контактами залишиться на інших.

Тренери ставлять завдання створити за аналогією інформаційну закладку в ході роботи тренінгів з інших соціально важливих тем.

2.3. Навчання правам дитини у школах України з використанням альбому карток «Наші права»

*К. Б. Левченко
Л. Г. Ковальчук*

Вивчення положень Конвенції ООН про права дитини є важливим та необхідним елементом правової освіти та правового виховання. Воно дає уявлення про види прав дитини, впливає на формування правової активності, сприяє подальшому захисту прав.

Протягом жовтня — грудня 2005 року 26 вчителів, соціальних працівників та членів лекторської групи Центру «Ла Страда — Україна» брали участь в реалізації інноваційного проекту в країнах-членах ОБСЄ, ініційованого Словенією. Проект був спрямований на надання інформаційно-методичної підтримки вчителям для роботи з підвищення рівня правової освіти дітей. Учасники проекту проводили заняття з прав дитини у 18 загальноосвітніх навчальних

зкладах у п'яти областях України (Київській, Луганській, Одеській, Харківській, АР Крим), використовуючи передові матеріали з прав дитини.

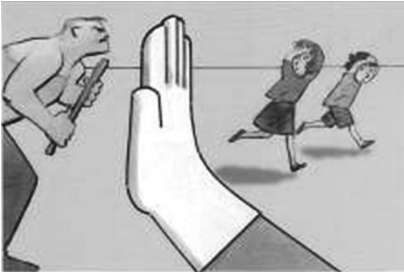
Матеріали склалися з брошури для вчителів та з альбомів з наборами карток, що підготовлені на основі Конвенції ООН про права дитини і містять прості тексти про права дитини.

Брошура для вчителів включала моделі роботи з темами, представленими на картках, і завдання до них, перелік можливих способів роботи в групі, текст Конвенції ООН про права дитини, зображення самих карток, питання для обговорення в групі, корисні посилання на джерела, які можуть стати у пригоді надалі при зверненні до теми прав дитини.

Перед початком занять з прав дитини вчителі видавали альбоми учням і повідомляли, що на кожному наступному занятті вони будуть розглядати інше право дитини або декілька споріднених прав, які зображені на картці. На зворотньому боці картки наведено короткий опис права. До кінця курсу, який був розрахований на 13 занять, діти мали альбоми з усіма картками і описом прав дитини. Заняття рекомендовано для дітей віком 10–12 років. Хоча досвід проведення занять та використання цих матеріалів показав, що найкраще сприймалися матеріали за формою, змістом і дизайном дітьми віком 8–10 років.

Результати моніторингу виявили високу зацікавленість вчителів до проведення занять, а учнів — до участі в них з представленими матеріалами, а також ефективність використання активних форм та методів навчально-виховної роботи. Крім того, такі форми роботи виступали стимулом для вчителів до самостійної методичної роботи. Матеріали стимулювали пізнавальну діяльність учнів у сфері прав дитини.

Проект ініційований Словенією, котра в 2005 році була державою — головою Організації з безпеки та співробітництва в Європі та реалізувала його у країнах-членах ОБСЄ. 276 вчителів проводили заняття для 10 810 дітей чотирнадцятьма мовами у 12 країнах світу: Албанії, Азербайджані, Болгарії, Ірландії, Македонії, Німеччині, Росії, Словенії, Туреччині, Хорватії, Чорногорії та Україні.

Ми маємо право на захист від всіх форм насильства й зловживань.

Фахівцями Центру «Ла Страда – Україна» були розроблені додаткові питання для обговорень, дискусій та диспутів, які допомогли провести 13 наведених далі занять по вивченню Конвенції ООН про права дитини цікаво та активно. Для зручності наводяться також посилання на статті Конвенції.

Питання для обговорень, дискусій та диспутів

Вступне заняття. Права людини і права дитини.

(Стаття 1 Конвенції ООН про права дитини)

Що таке права людини?

Що таке обов'язки людини?

Що означає універсальність прав?

Основні положення Загальної декларації з прав людини як джерело міжнародних документів.

Чому необхідно знати свої права?

Чому необхідно захищати права?

Яким чином права людини співвідносяться з обов'язками?

Чому важливо дивитися спільно на права та обов'язки, не відокремлюючи їх?

Як розв'язати проблему недостатності ресурсів та забезпечення прав людини?

Хто нам «дарує» права? Хто гарантує дотримання прав людини?

У чому полягає помилка наступного висловлення: «Нам права дарує Конституція та законодавство держави»?

Заняття 1. Право на життя, виживання та розвиток, їжу та чисту воду.

(Статті 6, 27 Конвенції ООН про права дитини)

Про яке виживання йде мова?

Що таке розвиток дитини?

Хто і як заважає здійснювати право на життя дитини?

Проблеми дитячої смертності у світі та в Україні. Яка існує з цього приводу статистика?

Проблеми Чорнобиля та порушення прав дитини на виживання.

Чому постає питання про право на їжу?

Яка існує статистика щодо кількості голодуючих дітей?

Чому постає питання про чисту воду?

Яка кількість людей у світі не має доступу до чистої води?

Чи існують проблеми з питною водою в Україні?

Чому необхідно бережливо ставитися до води, яка є в країні?

Заняття 2. Право на ім'я та громадянство

(Статті 7, 8 Конвенції ООН про права дитини)

Чому це так важливо для людини — мати право на ім'я та громадянство?

Апатриди — люди без громадянства. Які складнощі та проблеми створює для людини життя без громадянства?

Чому важливо мати ім'я? Приклади концентраційних таборів під час другої світової війни, де люди не мали імені.

Які документи засвідчують ім'я та громадянство дитини?

Хто, де і як отримує свідоцтво про народження?

Чи є в тебе свідоцтво про народження? Чи бачив ти його коли-небудь? Якщо ні, попроси батьків показати його.

Коли, як і за якою процедурою можна отримати паспорт?

Заняття 3. Право проживати з батьками та родинами

(Статті 5, 9, 18 Конвенції ООН про права дитини)

Проблеми сирітства та соціального сирітства в світі та в Україні.

Статистичні дані щодо кількості сиріт в Україні.

Хто порушує права дитини, які живуть без батьків?

Поняття «свідомого батьківства».

Розподіл обов'язків щодо виховання дитини в сім'ї.

Чому важливо, щоб і батько брав участь у вихованні дитини?

Хто виховує вас?

Що означає принцип якнайкращого забезпечення інтересів дитини?

Чи означає це, що дитина може робити тільки те, що вона хоче?

Що означає державне піклування про дітей-сиріт?

В яких установах в Україні живуть діти-сироти?

Чому важливо розвивати прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу?

Заняття 4. Право на недискримінацію (рівність незалежно від статі, раси, нації, національності, мови, віросповідання)

(Стаття 2 Конвенції ООН про права дитини)

Що означає термін дискримінація?

Як Ви розумієте поняття «рівність»?

Що таке гендерна рівність?

З якими видами дискримінації діти зустрічалися в суспільстві?

Чому сміються над нацією людини? Чи можна розповідати образливі анекдоти?

Які бувають раси? Яким є ставлення до людей різних рас?

Чи відрізняються люди розумово та емоційно в залежності від кольору шкіри та

національності?

На основі яких ще підстав будується розрізнення та дискримінація людей у суспільстві?

Що означає рівність?

Що означає однаковість?

Чи зіштовхувалися ви у своєму житті з випадками різних форм дискримінації?

Заняття 5. Право на освіту та безкоштовне початкове навчання.

(Статті 28, 29 Конвенції ООН про права дитини)

Чому освіта — це право?

Чи розглядаєте ви навчання в школі як своє право чи свій обов'язок?

Що роблять діти, які не ходять до школи?

Освіта як суспільне благо.

Статистика щодо освіти в Україні.

Чому мова в Конвенції йде тільки про початкову освіту?
Скільки дітей у світі та в Україні не отримують освіти?
Чи плануєте ви далі вчитися?

Заняття 6. Право на висловлювання своєї думки

(Статті 12–15, 17 Конвенції ООН про права дитини)

Свобода самовираження.

Свобода об'єднань.

Свобода мислення.

Свобода совісті.

Право на доступ до інформації – як воно реалізується?

Яка небезпека існує від користування Інтернетом?

Право на висловлення власної думки. У чому воно полягає?

Яким чином воно реалізується дітьми конкретного класу?

Чи існують обмеження на висловлення власної думки? Які?

Що про це говорить?

Конвенція з прав дитини?

Які є засоби висловлення власної думки в школі (наприклад, шкільна газета, стенди, дитячі ЗМІ)?

Чи можуть виникнути суперечності між дітьми та дорослими у процесі висловлення власної думки? Які?

Які дитячі організації ви знаєте?

Що таке дитячий парламент?

Який ви маєте досвід по висловлюванню своєї думки? Чи вважає вам хтось у цьому?

Заняття 7. Право на медичне забезпечення

(Стаття 24 Конвенції ООН про права дитини)

Чи необхідно щеплення дітей від хвороб робити обов'язковими?

Чому медичне забезпечення – це право?

Чи знають діти, де знаходиться їхня районна поліклініка?

У якого лікаря вони обслуговуються?

До кого потрібно звертатися, якщо захворів?

Який ви маєте досвід дотримання вашого права на медичне забезпечення?

Заняття 8. Право дітей з особливими потребами на особливу турботу

(Стаття 23 Конвенції ООН про права дитини)

Чому варто використовувати термін «людина з особливими потребами» замість терміну «інвалід»?

Чому над такими людьми не можна сміятися?

Що таке особливі потреби? Чому саме вживається такий термін?

З якими труднощами можуть стикатися діти з особливими потребами?

Чи є у вас знайомі діти з особливими потребами?

Заняття 9. Права біженців та іноземних громадян

(Стаття 20, 22 Конвенції ООН про права дитини)

Чи є біженці в Україні?

З яких країн в Україні біженці?

Чому люди стають біженцями?

Чому біженці є уразливою категорією людей?

Чи маєте ви власний досвід спілкування з біженцями, які живуть в Україні?

Заняття 10. Право дітей на відпочинок, ігри та дозвілля

(Стаття 31 Конвенції ООН про права дитини)

Які є проблеми вільного часу?

Чи означає, що неробство — це дозвілля?

Чому варто берегти час?

Чому мудреці кажуть, що «вільний час — це велике багатство»?

Скільки вільного часу ви маєте на день?

Як ви його використовуєте?

В які ігри ви граєте? Що вони розвивають?

Заняття 11. Право на захист від усіх форм насильства та зловживань

(Статті 33 — 38 Конвенції ООН про права дитини)

Втягнення у злочинну діяльність.

Визначення насильства.

Робота телефону довіри.

Жорстоке поводження з дітьми.

Торгівля дітьми та комерційна сексуальна експлуатація дітей.

Факультативний протокол до Конвенції ООН про права дитини.

Що вважати насильством?

Хто захистить дитину від насильства?

Які стереотипи щодо насильства існують у суспільстві?

Чи маєте ви власний досвід насильства?

Заняття 12. Право на свободу від рабської праці, експлуатації прав, найгірших форм дитячої праці

(Стаття 32 Конвенції ООН про права дитини)

Визначення поняття «дитяча праця».

Що підпадає під визначення «найгірші форми дитячої праці»?

Чому потрібно працювати? І чим це відрізняється від експлуатації праці?

Що втрачають діти, які замість навчання працюють?

Чи варто допомагати батькам удома?

Чи знаєте ви, що дітей часто примушують жебракувати, а гроші відбирають дорослі? І що це є кримінальним злочином?

Чи є у вас власний досвід, коли вас примушували до праці?

2.4. Плакати

С. В. Колесникова

Використання плакатів є ефективним способом привернути

увагу. Вони у великій кількості використовуються в рекламі та різноманітних політичних акціях. У такому випадку плакати привертають увагу до продукту, події чи ідеї і мають тон позитиву або перспективи. У роботі із запобігання торгівлі людьми потрібно привернути увагу до проблеми, до можливості забезпечити себе, захис-

тити свої права, отримати необхідну допомогу і підтримку. І якщо маємо справу з такою серйозною проблемою, як торгівля людьми — потрібно вміти привернути увагу до негативу.

Тому плакати із запобігання торгівлі людьми є інновацією, яку ввели неурядові організації, що працюють у цій сфері. Плакат із приверненням уваги до негативного має декілька обов'язкових складових:

- дизайн, який не повинен бути кричущим, але водночас повинен запам'ятатися;
- інформація, якої повинно не багато, але достатньо, навіть краще, якщо здається, що її мало, тоді щось спонукає до самостійних її пошуків — інформацію можна подавати як за допомогою тексту, так і зорових образів;

- контакти — це є чи не найголовнішим елементом плакату: людина повинна бачити, якщо є проблема, є шлях її вирішення, є до кого звернутися;
- повинен бути «поклик» — людина мусить відчутти значущість проблеми, замислитися;
- заклик до дії.

Плакати можуть бути інформаційними — із значним насиченням інформацією стосовно проблеми. Найчастіше вони використовуються як інформаційні стенди в державних установах, в неурядових організаціях. Вони зручні в роботі, оскільки містять коротку, лаконічну й основну інформацію з певної соціальної проблеми. Прикладом може бути плакат «Знання законів захищає», випущений Центром «Ла Страда — Україна». У ньому представлена така інформація:

- визначення торгівлі людьми, а також можливих об'єктів цього злочину;
- схеми взаємодії державних та недержавних структур і організацій з протидії торгівлі людьми на національному та обласному рівнях;
- перелік міжнародних та українських законодавчих актів по протидії торгівлі людьми;
- повноваження Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту як центрального органу державної політики щодо сім'ї, жінок, дітей та молоді;
- основні напрями діяльності Центру «Ла Страда — Україна», телефонні номери Національної та регіональних «гарячих ліній» по запобіганню торгівлі людьми.

Інший різновид плакатів — рекламні. У них представлено менше даних, ніж у інформаційних, але є більша емоційна складова та чіткий заклик до дії — зателефонуй, звернись, подбай.

За словами багатьох представників масмедіа, присутніх на публічних заходах Центру «Ла Страда — Україна» з проблематики торгівлі людьми, саме плакати здатні справити враження, зрушити з місця складне питання і спонукати людину до прийняття важливих рішень.

3. НАЦІОНАЛЬНА «ГАРЯЧА ЛІНІЯ»

- 3.1. «Гаряча лінія» як ефективний механізм профілактики торгівлі людьми
 - 3.2. Консультації фахівців
 - 3.3. Консультації он-лайн
 - 3.4. Соціальна реклама
-

3.1. «Гаряча лінія» як ефективний механізм профілактики торгівлі людьми

*М. В. Євсюкова
Т. В. Татуревич
І. І. Огороднійчук*

Національна «гаряча лінія» з питань протидії торгівлі людьми **8 800 500 22 50** працює на базі Центру «Ла Страда — Україна» з 1997 року. Протягом періоду з 1997 року по 2007 рік надійшло 35 515 дзвінків від людей, котрі планували виїжджати за кордон, спеціалістів різного фаху, потерпілих від торгівлі людьми, їх родичів чи близьких та ін.

Національна «гаряча лінія» пов'язана з інформаційною роботою, активним співробітництвом з органами державної влади (для вирішення труднощів під час надання допомоги), налагодженням мережі неурядових, релігійних організацій та центрів соціальних служб для надання конкретної допомоги потерпілим.

На Національній «гарячій лінії» надаються консультації та поради тим, хто збирається поїхати за кордон на роботу, навчання, відпочинок, укласти шлюб або розлучитися з іноземцем/кою. Сюди також надходять дзвінки від абонентів із проханням розшукати зниклих за кордоном родичів, здійснюється контакт з потерпілими від торгівлі людьми, які потребують соціальної допомоги. Робота «гарячої лінії» сприяє поширенню інформації щодо можливостей, умов, правил та наслідків нелегального працевлаштування українських громадян за кордоном, щодо небезпеки насильства, а також надає реальну можливість допомоги тим, хто постраждав від торгівлі людьми.

Необхідно зауважити, що **телефонне консультування** має ряд переваг перед очним консультуванням: абонент знаходиться у звичайному для нього оточенні, в певний момент може перервати спілкування, зберігати анонімність та може зателефонувати повторно. Важливе значення в ефективності роботи «гарячої лінії»

має її доступність. Матеріальне становище багатьох громадян України, які проживають у регіонах, обмежувало їх можливості отримати консультацію. Тому лінія «8-800» з безкоштовними міжміськими дзвінками вирішила цю проблему.

Хто найчастіше телефонує на Національну «гарячу лінію» з питань запобігання торгівлі людьми?

- ♦ люди, які збираються за кордон;
- ♦ родичі зниклих;
- ♦ діти;
- ♦ фахівці;
- ♦ журналісти;
- ♦ представники державних структур;
- ♦ представники НУО.

«... дякуємо, що ви є! ми не могли знайти потрібної інформації, поки вам не дозвонилися!...»

«...тепер я знаю, як діяти. І погрузі скажу!...»

3.2. Консультації фахівців

Які додаткові можливості пропонує Національна «гаряча лінія» з питань запобігання торгівлі людьми?

Щосуботи з 10.00 до 14.00 години на Національній «гарячій лінії» з питань запобігання торгівлі людьми **консультують експерти**, які перевіряють фірми, що є посередниками у працевлаштуванні за кордоном та діють на території України. Спеціалісти Державного центру зайнятості можуть перевірити дійсність ліцензії фірми та повідомити, чи надходили на дану фірму скарги.

Спеціалісти Центру постійно аналізують запити від абонентів на ту чи іншу тему та визначають, на які аспекти слід зробити акцент. Таким чином, Центром «Ла Страда — Україна» спільно з Центром зайнятості були розроблені рекомендації для тих, хто збирається за кордон з метою працевлаштування.

Національна «гаряча лінія» співпрацює з іншими напрямами діяльності Центру і слугує тим важливим елементом комплексної діяльності, що дозволяє охопити широкий спектр питань.

Наприклад, «гаряча лінія» допомагає у виборі напрямів ведення профілактичної роботи та визначенні цільових груп для превентивно-освітньої діяльності. Інформація про роботу Національної «гарячої лінії» є важливою також для педагогічних працівників, оскільки можна:

- ♦ отримати нову та достовірну інформацію про ситуацію з торгівлею людьми в Україні та світі;
- ♦ замовити проведення лекцій, тренінгів, семінарів для учнівської та студентської молоді, для батьків, педагогічних працівників;
- ♦ замовити навчально-методичну, інформаційну та наукову літературу, котра надається безкоштовно;
- ♦ дізнатися про можливість підвищення рівня кваліфікації з питань захисту прав дитини, протидії торгівлі людьми;
- ♦ отримати коментарі фахівців щодо новин, подій, пов'язаних з ситуаціями торгівлі людьми;
- ♦ запросити фахівців взяти участь у заходах, присвячених питанням захисту прав дитини, протидії торгівлі людьми.

«...навіщо ви це робите, та ще й безкоштовно? Яка Вам з цього користь? Просто допомога людям? Не думав, що досі ще лишилися такі альтруїсти... Дуже дякую!»

а) «Гаряча лінія» і соціальна допомога потерпілим

«Гаряча лінія» Центру — не лише превентивний інструмент, але й ефективний засіб адресного надання допомоги тим, людям, які її потребують. У цьому плані робота «гарячої лінії» тісно пов'язана з роботою напряму соціальної допомоги. Телефонують родичі зниклих за кордоном людей, потерпілі жінки, які повернулися додому або досі знаходяться в кризовій ситуації за кордоном. Тут важливо правильно зреагувати, вчасно надати необхідну пораду або інформацію — і це можна зробити завдяки «гарячій лінії». За допомогою «гарячої лінії» родичі та друзі зниклих мають можливість сповістити дані для пошуку, а соціальні працівники дають поради та інформацію потерпілим щодо видів допомоги, що надається, яким чином можна її отримати. Через «гарячу лінію» забезпечується організація зустрічі потерпілих та подальша адресна допомога на місцевому рівні. Також через «гарячу лінію» здійснюються запити до державних структур та закордонних партнерів Центру щодо підтримки у пошуку зниклих.

«...Дуже вдячні за допомогу, будемо чекати. Ви — наша єдина надія...»

«...так добре, що є такий номер. Я вже не знала до кого звернутись!... »

б) Діяльність Національної «гарячої лінії» із запобігання насильству та захисту прав дитини

З 2004 року на базі Центру «Ла Страда — Україна» відкрито Національну «гарячу лінію» з питань запобігання насильству та за-

хисту прав дитини. Таке рішення було прийнято у зв'язку з тим, що на Національну «гарячу лінію» з питань запобігання торгівлі людьми почала надходити велика кількість дзвінків, які стосувалися саме ситуацій насильства та захисту прав дитини. Консультанти-психологи пройшли спеціальне навчання для надання абонентам висококваліфікованих консультацій з цих питань.

Починаючи з листопада 2004 року по грудень 2007 року на Національну «гарячу лінію» з питань запобігання насильства та захисту прав дітей надійшло 1059 дзвінків. 38 відсотків становлять дзвінки, що стосуються безпосередньо насильства в сім'ї, з них близько 16 відсотків — дзвінки, які свідчать про факти насильства над дітьми. Також важливо відмітити, на «гарячу лінію» надходять дзвінки, що стосуються наслідків, які пов'язані з проблемами насильства в сім'ї. Це близько 11 відсотків дзвінків, що стосуються розлучення та пов'язаних з цим проблем. Крім вищезгаданих категорій, варто зазначити, що значна кількість дзвінків стосується проблем алко- та наркозалежних. Здебільшого з таких питань телефонують жінки, що є матерями, сестрами, дочками залежних осіб. У цих дзвінках досить часто мова йде про наявність того чи іншого виду насильства або ж про наявність реальної загрози його здійснення в стані алкогольного сп'яніння. І такі дзвінки становлять близько 23 відсотків.

Національна «гаряча лінія» з питань запобігання насильству та захисту прав дитини активно співпрацює з юридичним департаментом Центру. Потерпілим від насильства в сім'ї, що звернулися за допомогою, надаються юридичні консультації та супровід за наступними напрямками:

- сімейні правовідносини (шлюб, розлучення, аліменти);
- цивільні правовідносини, відшкодування моральної шкоди;
- захист прав дитини у будь-яких напрямках;
- дотримання рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- цивільно-процесуальні документи.

Діяльність Національної «гарячої лінії» з питань запобігання торгівлі людьми та Національної «гарячої лінії» з питань запобігання насильству та захисту прав дитини на сьогоднішній день актуальна, особливо в умовах дефіциту професійної інформаційної допомоги населенню. Ці лінії допомагають отримати інформаційну підтримку на високому професійному рівні.

«...пропоную вам відкрити представництва в усіх областях України; так, тому що якісна допомога має бути доступна кожному громадянину!...»

3.3. Консультації он-лайн

З розвитком сучасних технологій все більшою популярністю серед населення України користується Інтернет. Є ситуації, коли людина не має можливості зателефонувати, але має доступ до комп'ютера та Інтернет-мережі. Тому важливою формою роботи Центру є консультації в режимі он-лайн. На сайті Центру «Ла Страда – Україна» – www.lastrada.org.ua – розміщується форма зворотнього зв'язку, скориставшись якою можна отримати безкоштовну та оперативну консультацію фахівців Національної «гарячої лінії» з питань:

- ♦ легального працевлаштування за кордоном;
- ♦ виїзду з туристичною або приватною метою;
- ♦ навчання за кордоном;
- ♦ укладення шлюбу та розлучення з іноземцем/кою.

За 2007 рік фахівцями Центру було надано 245 консультацій.

«.....дякуємо за оперативну відповідь! Ця ваша послуга з консультування он-лайн дуже зручна – можна запитати, не відходячи від робочого місця...»

3.4. Соціальна реклама

*О. А. Калашник
К. В. Череха*

Згідно з Законом України «Про рекламу» (розд. I) маємо наступне визначення соціальної реклами: «Соціальна реклама – інформація будь-якого виду, розповсюджена в будь-якій формі, яка спрямована на досягнення суспільно корисних цілей, популяризацію загальнолюдських цінностей і розповсюдження якої не має за мету отримання прибутку».

З огляду на склад проблеми торгівлі людьми та гостру необхідність ведення профілактичної роботи серед населення, соціальна реклама є важливою умовою надання громадянам достовірної інформації щодо соціальних послуг громадських організацій, їх змісту, щодо безоплатності надання тощо. Організації, які проводять профілактичну роботу з проблеми запобігання торгівлі людьми, не можуть ігнорувати соціальну рекламу, розуміючи її вплив на ефективність своєї діяльності. У зв'язку з цим зараз багато громадських організацій та соціальних служб звертаються до соціальної реклами.

Відеоролики

Прикладом співпраці урядових структур та громадських організацій по розміщенню соціальної реклами може бути робота

Державного комітету України у справах сім'ї, молоді та спорту (Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту на даний момент) та Міжнародного жіночого правозахисного центру «Ла Страда – Україна». У липні 2004 року за підтримки Організації з безпеки та співробітництва в Європі та Посольства Королівства

Нідерландів в Україні Центром «Ла Страда – Україна» було відзнято відеоролик з рекламою Національної "гарячої лінії" з питань торгівлі людьми. На виконання резолюції Державного комітету щодо сприяння у трансляції відеоролика, він безкоштовно транслювався на обласних державних та регіональних телерадіоканалах протягом півроку.

Вдалим прикладом може бути рекламна акція «Людина не товар!», яку проводив Офіс Координатора проектів ОБСЄ в Україні за участю в розробці концепції фахівців Центру «Ла Страда – Україна». З 20 червня по 31 серпня 2006 року по телебаченню відбувалась трансляція двох роликів за участю відомої української співачки Руслани, переможниці конкурсу Євробачення – 2004. Ролики містили заклик отримати більше інформації перед поїздкою за кордон та номер телефону Національної «гарячої лінії» з питань запобігання торгівлі людьми. За період трансляції роликів на «гарячу лінію» **8 800 500 22 50** з питань запобігання торгівлі людьми надійшло 1013 дзвінків від осіб, які дізналися про номер «гарячої лінії» саме з роликів.

Досвід трансляції відео- та аудіороликів на провідних телеканалах та радіостанціях України довів, що даний вид соціальної реклами є досить ефективним, привертає увагу багатьох людей і цим самим сприяє попередженню негативного явища торгівлі людьми.

Зверніть увагу: відеоролики з соціальною рекламою можна знайти у додатках на диску.

* * *

4. ЛЕКТОРСЬКА ГРУПА

4.1. Діяльність лекторської групи як ефективна форма організації профілактичної роботи

Л. Г. Ковальчук

Як ефективно організувати діяльність з підвищення рівня обізнаності з проблемою торгівлі людьми? Як охопити якомога більшу аудиторію слухачів та учасників? Як достукатися до людей з невеликих міст та сіл?

Ці питання неодноразово постають перед організаціями, котрі здійснюють профілактичну роботу. Центр «Ла Страда — Україна» з власного досвіду стверджує, що ефективною формою організації профілактичної роботи є лекторська група. Аналіз результатів роботи дозволяє розглядати цю форму організації діяльності як передачу технологію та кращий досвід.

Лекторська група — це група фахівців державних структур, неурядових організацій та активістів, які представляють різні регіони, мають досвід читання лекцій та проведення тренінгів, знають проблему та особливості цільової групи, готові до плідної співпраці та постійного підвищення свого професійного рівня.

На базі Центру «Ла Страда — Україна» лекторська група розпочала роботу у 2000 році. Її кількісний та якісний склад постійно зазнає змін в залежності від тенденцій ситуації торгівлі людьми, специфічних потреб ведення профілактичної роботи, можливостей організаційно-адміністративної, інформаційно-методичної підтримки роботи лекторів та тренерів.

Головні завдання, які стоять перед членами лекторської групи, — це підвищувати рівень обізнаності громадськості з проблеми торгівлі людьми, забезпечувати представників потенційної групи ризику інформацією стосовно безпечної поведінки та підвищувати рівень кваліфікації спеціалістів.

«...висловлюють щиру подяку колективу Вашого Центру за високопрофесійну організацію тренінгів, які відбулись у школах-інтернатах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. І майбутні випускники і адміністрація інтернатів з великою вдячністю згадують тренінги, де учні змогли навчитись критично аналізувати пропозиції роботи за кордоном, отримати номери телефонів «гарячих ліній» підтримки та допомоги жертвам торгівлі людьми...»

Ефективність діяльності членів лекторської групи залежить як від об'єктивних, так і від суб'єктивних факторів. Серед суб'єктивних можна виділити мотивацію діяльності, рівень обізнаності, риси характеру, світогляд та життєву позицію члена лекторської групи. Об'єктивні фактори можуть бути представлені у наступному виді: матеріальна та інформаційна база спеціалістів, методичне забезпечення, допомога з боку держави, відношення громадськості до проблеми.

«...крім того, що ми отримали знання та практичні матеріали для подальшої роботи, ми отримали ще і натхнення, і запал здійснювати таку роботу...»

«...ніколи б не подумала, що за такий короткий термін можна стільки навчитись і дізнатись...»

«...до семінару не мала уяви, яку роботу можна здійснювати з цією категорією населення. Завдяки плану, який сама ж і склала під кінець семінару все стало на свої місця...»

За останні три роки члени лекторської групи Центру «Ла Страда — Україна» провели 1 758 занять для 43 000 учасників у всіх областях України.

Статистичні дані діяльності членів лекторської групи

Рік	Кількість заходів	Кількість учасників
2005	340	6 270
2006	606	13 875
2007	812	22 855

Аналіз практичного семирічного досвіду роботи лекторської групи дозволяє зробити висновки про ефективність такої форми організації профілактики торгівлі людьми та узагальнити її основні переваги:

- можливість охопити значну кількість учасників заходами;
- можливість широкого географічного покриття заходами;
- доступ до сільської місцевості, невеликих міст з інформацією;
- поширення кращих моделей профілактичної роботи, передового досвіду;
- широке розповсюдження інформаційних та навчально-методичних матеріалів у місцях, де є брак інформації.

Співпраця з Міністерством освіти і науки України. Для ефективноі роботи лекторської групи необхідно та важливою є підтримка Міністерства освіти і науки України. Тому Центр

«Ла Страда – Україна» вносить до відомчих документів положення щодо підтримки діяльності членів лекторської групи.

Проведення інформаційно-освітніх заходів у навчальних закладах областей із даної проблеми педагогічними працівниками та членами лекторської групи Центру «Ла Страда – Україна» (п. 12 Наказу МОН № 865 від 28. 12. 2006 р.).

Проведення заходів у навчальних закладах з проблеми гітей трудових мігрантів педагогічними працівниками та членами лекторської групи Центру «Ла Страда – Україна» (п. 5 наказу МОН № 1176 від 25. 12. 2007 р.).

Робота фахівців Центру неодноразово знаходила високу оцінку з боку Міністерства та його структурних підрозділів.

«...Міністерство освіти і науки України висловлює Вам щире подяку за організацію і проведення Всеукраїнського науково-практичного семінару «Перспективи розвитку організаційних засад соціально-педагогічної профілактики торгівлі людьми органами освіти та громадськими організаціями»... Хочемо відзначити високий організаційний та методичний рівень проведення науково-практичного семінару, підготовку наочних та методичних матеріалів, належний методологічний рівень тренерів Міжнародного жіночого правозахисного центру «Ла Страда – Україна»...»

«...Вчена рада інституту (Інститут інноваційних технологій і змісту освіти) дала позитивну оцінку і відмітила високий рівень співпраці Міжнародного правозахисного центру «Ла Страда – Україна» та Міністерства освіти і науки України щодо соціально-правового захисту гітей та молоді...»

Важливою умовою успіху є навчання членів лекторської групи та постійне **підвищення рівня кваліфікації**. Для цього проводяться робочі зустрічі, навчальні семінари, тренінги та «круглі столи» з метою отримання нових знань, вирішення поточних питань та обміну кращим досвідом роботи над вдосконаленням інформаційно-методичної бази. Такі заходи мають проводитися на регулярній основі біля двох разів на рік. Основними змістовними блоками заходів є нова інформація по проблемі, вдосконалення методики проведення занять, поточна діяльність державних структур, неурядових та міжнародних організацій у сфері протидії торгівлі людьми, організаційні питання. Для підвищення рівня кваліфікації надзвичайно важливо брати участь у конференціях, присвячених саме проблематиці ведення профілактичної роботи із запобігання негативним явищам у суспільстві. Підвищувати рівень знань по проблемі можна шляхом створення та розповсюдження інформаційного бюле-

тения для членів лекторської групи, котрий вміщує останні новини, анонси, кращий досвід діяльності у даному напрямі, а також шляхом до самоосвіти.

«...Центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді висловлює щиру подяку тренерам Міжнародного жіночого правозахисного центру «Ла Страда – Україна» за проведення тренінгу щодо організації роботи з питань запобігання торгівлі дітьми і їх сексуальної експлуатації. Представники Вашого колективу – висококваліфіковані фахівці, громадяни з активною життєвою позицією, які не байдужі до чужих проблем».

Основні етапи створення лекторської групи:

- 1) Проведення аналізу та визначення необхідності створення лекторської групи.
- 2) Визначення мети діяльності, тематики, цільової групи.
- 3) Оцінка наявних та необхідних ресурсів.
- 4) Відбір потенційних лекторів та тренерів.
- 5) Навчання та підвищення рівня кваліфікації членів лекторської групи.
- 6) Створення схеми організаційної структури (звітність, порядок вирішення поточних питань).
- 7) Налагодження контактів із стратегічними партнерами.

На всіх етапах розвитку лекторської групи основні організаційні функції покладено на **керівника лекторської групи**. Керівник відповідальний за планування діяльності лекторської групи, у разі необхідності – за пошук ресурсів для її функціонування та розвитку, встановлення та підтримку контактів з партнерами, навчання та підвищення рівня кваліфікації членів групи, здійснення моніторингу проведення заходів лекторами та тренерами, звітування та ведення статистики, вирішення поточних організаційних питань, інформаційно-методичне забезпечення діяльності.

В обов'язки члена лекторської групи входить проведення заходів для цільової групи, встановлення та підтримка контактів з партнерами, обов'язок підвищувати свій професійний рівень, зокрема займатись самоосвітою, надавати керівнику статистику та описові творчі звіти про свою діяльність, розповсюджувати інформаційно-методичні матеріали, дотримуватись повноважних принципів діяльності.

«... Управління у справах сім'ї та молоді висловлює подяку тренерам Вашого Центру за підготовку та проведення трьох ден-

ного тренінгу «Організація профілактичної роботи із проблеми торгівлі дітьми й сексуальної експлуатації дітей». Тренінг пройшов на високому рівні, учасники отримали інформацію, роздатковий та інформаційно-методичний матеріал...»

Ефективність роботи лекторської групи заохотила її членів створювати на місцях свої лекторські групи. Як правило, вони складаються з учнів, студентів, колег, активістів. Метод «рівний – рівному» знаходить своє практичне втілення в життя і допомагає досягнути очікуваних результатів.

**Як стати членом лекторської групи
Центру «Ла Страда - Україна»?**
Необхідно надіслати заяву, своє резюме,
мотиваційний лист
на адресу info@lastrada.org.ua

Досвід лекторських груп для ведення профілактичної діяльності із запобігання негативним явищам у суспільстві можна вважати ефективним, вартим уваги та подальшого впровадження в життя різними неурядовими організаціями та державними структурами.

Теми лекції

- «Торгівля людьми – порушення прав людини»;
- «Правові аспекти заборони торгівлі людьми та експлуатації дітей»;
- «Шляхи запобігання торгівлі українськими громадянами»;
- «Поїздка за кордон: за і проти»;
- «Порушення прав дітей: експлуатація та торгівля»;
- «Захист дитини від експлуатації праці»;
- «Попередження насильства: подолання стереотипів та формування правил безпечної поведінки»;
- «Насильство – про що варто знати»;
- «Права і обов'язки людини у суспільстві»;
- «Мережа Інтернет – правила безпечної поведінки».

* * *

5. СЦЕНАРІЇ, ІГРИ, МЕТОДИЧНІ РОЗРОБКИ

5.1. Сценарії виховних заходів

5.2. Вистави

5.3. Ігри

5.4. Робочий зошит «Знай та захищай свої права»

5.5. Методичні розробки уроків з попередження торгівлі людьми Центру «Ла Страда – Україна»

5.6. Конкурс

5.1. Сценарії виховних заходів

С. В. Колесникова

Профілактичні заходи з вирішення проблеми запобігання торгівлі людьми можуть бути як спланованими для проведення вчителем (лекції, тренінги), так і розроблені для участі дітей. Це виховні заходи за сценарієм. У профілактиці торгівлі людьми проведення виховних заходів має бути ретельно продуманим, і якщо планується створення сценарію із залученням не тільки дорослих, але й підлітків, потрібно зважати на багато факторів.

У разі проведення виховного заходу з такої складної теми, як запобігання торгівлі людьми чи порушення прав дитини, в розробці його змісту мають взяти участь експерти — спеціалісти, які у своїй щоденній роботі стикаються і з проблемою, і з її профілактикою. Вони підкажуть основну спрямованість заходу, а також аспекти проблеми, яких доречно буде торкнутися детальніше. Сценарії заходів для роботи з дітьми можуть створюватися і поза стінами навчальних закладів, самими експертами — представниками неурядових та міжнародних організацій, які бажають внести яскравий елемент у свою роботу та допомогти педагогічним працівникам у вихованні молоді. У такому випадку співпраця неурядових структур та державних установ відіграє значну роль, дає можливість поділитися розробками і надбаннями.

Бажано завжди пам'ятати, що залучення дітей до підготовки заходу має бути не спонтанним і не наказовим. Діти повинні брати участь у його підготовці та проведенні за бажанням. Складність та делікатність теми і невраховані особливості дитини разом можуть призвести до небажаних наслідків.

Яку ж мету ставить перед собою виховний захід за сценарієм? Перша і найголовніша — розповісти про проблему, її наслідки, причини. Друга мета — не менш важлива — навчити діяти. Саме тут і розкриється оригінальність і інноваційність даної форми про-

філактики. Адже навчає такий захід не тільки шляхом розповіді і не тільки шляхом показу. Він привертає увагу яскравістю, і залучає до участі. До речі, вже той факт, що діти які беруть участь у проведенні виховного заходу за сценарієм, роблять крок назустріч змін. Вони самі навчаються і таким чином навчають інших.

За відгуками слухачів одного із виховних заходів (сценарій міститься в додатку до даного видання) — учнів загальноосвітніх середніх шкіл Луганської області, — такий захід навіть і не сприймається як виховна лекція, як щось обов'язкове. Він є цікавим, захоплюючим, і ти запам'ятовуєш інформацію відпочиваючи.

Зверніть увагу: сценарії виховних заходів можна знайти у додатках на диску.

5.2. Вистави

С. В. Колесникова

У роботі над театральними виставами рідко самі актори долучаються до розробки ролей та створення костюмів з самого початку задуму. Адже зазвичай є люди — режисер, постановник, костюмер, гример, для яких це повсякденна робота. У створенні аматорської вистави на соціальну проблематику залучення акторів до процесу її створення є бажаним. Навіть можна сказати більше — ті, хто створює виставу, є одночасно і її акторами, і костюмерами, і декораторами.

Звичайно, в більшості випадків такі вистави створюються для дітей, щоб у доступній, здебільшого казковій формі показати не казкові проблеми сьогодення, та способи уникнути потрапляння в ризикову ситуацію. І тому частіше всього грають у виставі самі діти. І це є унікальним. Дитячий театр, який розповідає про недитячі проблеми, про серйозні проблеми, але доступною мовою для маленьких слухачів, оскільки грають їх однолітки, є серйозним уроком із життя.

Здебільшого такі вистави алегоричні. І тут слід проявляти інноваційність при залученні дітей до розробки образу. Щоб зрозуміти свого персонажа, його характерні риси, дитина має не тільки використати власну фантазію, але й зрозуміти проблему, з якою зіткнулася. Вона повинна знайти відповідну інформацію, вивчити її. Це дає додаткові можливості оригінальної комплексної роботи по запобіганню торгівлі людьми: перший етап — підготовка дітей до вистави, вивчення проблеми; другий етап — підготовка та розробка ролей. Іноді необхідний і третій етап — вихід із ролі. Дітям потрібно допомогти залишити на сцені образ, який може бути сумним або негативним, і пояснити, що з будь-якої ситуації є вихід, тільки треба його шукати і знайти.

Незважаючи на всі «заходи безпеки», вистави є передовим, емоційним і оригінальним засобом у профілактиці торгівлі людьми, тому що фантазія і уява завжди спонукали до дії, були запорукою прогресу.

Зверніть увагу: сценарії вистав можна знайти у додатках на диску.

5.3. Ігри

С. В. Колесникова

Що може замінити гру дітям на початку життя?...

Гра — швидкий, цікавий та незобов'язуючий спосіб отримати певні навички, вміння, відпрацювати майстерність, розвинути її. І оскільки гра — один із найкращих способів розвитку та навчання, її можна використати і для розуміння серйозних життєвих проблем. Насамперед, у нашому випадку, проблеми торгівлі людьми.

Настільні ігри із соціальної проблематики помітно вирізняються своєю структурою. Вони здебільшого можуть бути або у формі алгоритму та мандрування по особливій карті чи маршруту, або у формі набору карток із запитаннями та завданнями, що в подальшому спонукають до дискусій. Зі слів вихованців Київського приймального-розподільника для дітей, що брали участь в іграх, таке навчання подобається найбільше. Діти дізнаються про нове, говорячи про те, що нібито вже знали.

Ігри можуть і не містити прив'язки до ігрового поля чи до карток з запитаннями. Це другий тип ігор — так звані інтерактивні ігри. За змістом вони є міні-тренінгами, оскільки містять багато сучасної інформації, виконуються в командах або парах, не тільки формують нові навички — наприклад, безпечної поведінки, — а й розвивають вже набуті вміння та якості — наприклад, спілкування, лідерство, взаєморозуміння, підтримку.

Додавши ігри до нашого видання, ми не стверджуємо, що придумали їх. Але з упевненістю можемо стверджувати, що ігри з соціальною проблематикою — явище інноваційне й успішне, оскільки дозволяє уникнути одноманітності шкільного навчання та ризику втрати уваги слухачів. Постійно тримаючи увагу учасників, використовуючи їх здібності, ігри дозволяють засвоїти інформацію непомітно, але формують досить стійкі вміння та навички.

Зверніть увагу: приклади навчальних ігор можна знайти у додатках на диску.

5.4. Робочий зошит «Знай та захищай свої права»

С. В. Колесникова

Робочий зошит «Знай та захищай свої права» розроблено для учнів 9–11 класів під час проведення навчально-виховних заходів, вивчення соціально-гуманітарних дисциплін у загальноосвітніх школах, гімназіях, ліцеях, у педагогічних навчальних закладах I–II рівнів акредитації. Зошит рекомендований Міністерством освіти і науки України.

У робочому зошиті розглядаються ситуації порушення прав дитини, такі як насильство, торгівля дітьми, експлуатація. Він складається з наступних розділів:

Права та обов'язки людини у суспільстві;

Основні ситуації порушення прав дитини;

Насильство — про що варто знати;

Попередження торгівлі дітьми;

Захист дитини від експлуатації праці;

Працевлаштування неповнолітніх в Україні: особливості законодавства;

Мережа Інтернет — правила безпечної поведінки;

Діяльність урядових та неурядових організацій у сфері захисту прав дитини;

Поради для успішного початку кар'єри;

Збираєшся за кордон?

Кожний розділ або тема складаються з теоретичної частини та завдань для виконання. Завдання можна виконувати на сторінках самого видання, що дуже зручно та цікаво для школярів. Слід вказати на різноманітність завдань, на їх творчий характер та необхідність взаємодії з ровесниками, батьками, соціальним оточенням для успішного виконання.

Приклади завдань:

Продовж речення

Заповни таблицю

Порівняй та зроби висновок

Намалюй...обміняйся зошитом з сусідкою по парті. Врадай ...

Наведи три аргументи «за» і три аргументи «проти»

Розкажи про ... удома своїм рідним та близьким

Розв'яжи задачі

Розташуй у правильній послідовності

Робочий зошит розроблено колективом авторів, до складу якого входили науковці, практичні педагогічні працівники, а також спеціалісти Центру «Ла Страда – Україна». Видання було розповсюджено серед навчальних закладів України. За відгуками користувачів, така форма методичних розробок, як робочий зошит, користується популярністю серед вчителів та учнів середніх шкіл через простоту структури, зручність у користуванні та актуальність обраних тем.

«... дуже зручно тим, що нічого не потрібно додатково шукати. Тут все є.»

Найчастіше робочий зошит використовується на спецкурсах, факультативних заняттях та уроках, присвячених питанням прав дитини, прав людини, актуальних соціальних проблем, безпечної поведінки тощо. За його матеріалами створюються шкільні стенди, газети, усні журнали.

У новому виданні робочого зошита, яке планується здійснити у 2008 році, буде додано тему «Трудова міграція» з порадами для батьків, котрі збираються на заробітки за кордон, та для дітей, котрі залишаються тимчасово під наглядом родичів чи близьких.

Зверніть увагу: текст робочого зошита «Знай та захищай свої права» можна знайти у додатках на диску.

5.5. Методичні розробки уроків з попередження торгівлі людьми Центру «Ла Страда – Україна»

С. В. Колесникова

Методичні розробки уроків є практичною частиною навчально-методичного посібника «Запобігання торгівлі людьми та експлуатації дітей»¹, який рекомендовано Міністерством освіти і науки України для використання у навчальних закладах.

Курс складається з 18 уроків по 45 хвилин кожний за такими темами:

- 1) начення проблеми торгівлі людьми, термінологія.
- 2) Причини поширення торгівлі людьми у світі і в Україні.
- 3) Шляхи потрапляння українських громадян до рук торговців людьми.
- 4) Законодавча база щодо запобігання торгівлі людьми.

¹ Розроблені колективом авторів: Ю.В. Баннікова, М.І. Дебелюк, М.В. Євсюкова, Л.Г. Ковальчук,

- 5) Торгівля людьми як порушення прав людини.
- 6) Поїздка за кордон — за і проти.
- 7) Шляхи протидії торгівлі людьми. Можливості державних структур, неурядових організацій та міжнародних організацій. Діяльність неурядових організацій за кордоном.
- 8) Превентивно-освітня кампанія із запобігання торгівлі людьми.
- 9) Поради для тих, хто збирається за кордон.
- 10) Інформаційна підтримка тим, хто збирається за кордон, та надання допомоги потерпілим від торгівлі людьми.
- 11) Комерційна сексуальна експлуатація дітей (КСЕД).
- 12) Викорінення найгірших форм дитячої праці.
- 13) Порушення прав дітей — експлуатація та торгівля.
- 14) Працевлаштування громадян в Україні.
- 15) Поняття насильства. Термінологія і види насильства.
- 16) Попередження насильства. Подолання стереотипів та формування правил безпечної поведінки. Допомога потерпілим від насильства.
- 17) Поняття гендеру. Гендерні стереотипи, вигоди і ризики існування стереотипів.
- 18) Гендер у сім'ї, на роботі, в політиці.

Уроки можна комбінувати для проведення тренінгів за темами запобігання торгівлі людьми, насильства, експлуатації та порушенням прав людини, гендерної дискримінації. Вони розраховані на старші класи середньої школи і мають детальний план та опис виконання вправ із зазначенням можливих додаткових ресурсів за темою. Кожен урок містить вправи та завдання, що стимулюють пізнавальну діяльність учнів та їх активне залучення до виконання.

За результатами опитування, проведеного серед користувачів посібника, розроблені уроки часто використовуються під час факультативних занять, вправи зацікавлюють учнів та спонукають до подальших дискусій серед друзів та однолітків. Після проведення перших занять для учнів виникає необхідність провести заняття і для батьків, оскільки діти діляться інформацією вдома, а це викликає інтерес у батьків.

Зверніть увагу: уроки можна знайти у додатках на диску.

5.6. Конкурс

С. В. Колесникова

Конкурси за темою запобігання торгівлі людьми можуть мати різноманітну форму – конкурси малюнків, кросвордів, сценаріїв та інших робіт. У цілому проведення такого конкурсу має багато етапів. Це, наприклад, може бути така схема:

- оголошення конкурсу – друк оголошень, розміщення на сайті;
- поширення інформації – ЗМІ, партнерські організації, учасники заходів; — збирання робіт;
- сортування робіт за номінаціями або іншими критеріями;
- розробка каталогу робіт та внесення даних;
- створення конкурсної комісії;
- перший етап відбору робіт;
- другий етап відбору робіт – визначення переможців;
- організація призового фонду;
- організація і проведення церемонії нагородження;
- поширення інформації про результати конкурсу – ЗМІ, Інтернет.

Центр «Ла Страда – Україна» у 2007 році оголосив конкурс дитячих робіт. До кінця 2007 року на конкурс прийшло 204 роботи. Постійне надходження робіт навіть по завершенні терміну їх подачі на конкурс змусило Центр зробити оголошення про подовження строку прийняття робіт і перенести відбір переможців і їх нагородження на 2008 рік.

Приклад оголошення

**УВАГА! КОНКУРС! УВАГА! КОНКУРС! УВАГА!
КОНКУРС! УВАГА! КОНКУРС!**

**МІЖНАРОДНИЙ ЖІНОЧИЙ ПРАВОЗАХИСНИЙ
ЦЕНТР**

«ЛА СТРАДА – УКРАЇНА»

оголошує конкурс дитячих робіт

**з теми запобігання торгівлі людьми, насильству
та експлуатації дітей**

До участі в конкурсі запрошуються діти віком

від 10 до 18 років.

УМОВИ УЧАСТІ У КОНКУРСІ:

1. Роботи приймаються за шістьма номінаціями:
 - плакати
 - малюнки
 - кросворди
 - сценарії короткометражних мультиплікаційних фільмів
 - сценарії роликів соціальної реклами
 - казки
2. При поданні робіт необхідно чітко вказувати:
 - прізвище, ім'я, по батькові автора/авторів;
 - прізвище, ім'я, по батькові керівника, батьків;
 - клас/групу та місце навчання;
 - адресу автора/авторів;
 - контактні телефони авторів, керівників, батьків.
3. Усі роботи мають містити лозунг, котрий відображав би головну ідею і тему роботи.
4. Усі роботи повинні бути авторськими, репродукції чужих творів не приймаються.
5. Розміри для малюнка — А4-А2, для плаката А3-А1, для сценарію мультиплікаційного фільму — тривалість максимум 5 хв.
6. Бажаючі взяти участь у конкурсі мусять надіслати свої роботи на пошту чи електронну адресу Центру «Ла Страда — Україна» **до 28 грудня 2007 року** з поміткою «Конкурс дитячих робіт».

Поштова адреса: 03113 м. Київ, а/с 26

Електронна адреса: info@lastrada.org.ua

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ!

Роботи, які надійдуть пізніше, організаційним комітетом розглядатися не будуть.

Роботи конкурсантам повертаються.

Результати конкурсу будуть виставлені на сайті Центру «Ла Страда – Україна» **до 5 березня 2008 року.**

Оцінювання

Організаційний комітет оцінюватиме художню якість робіт та їх відповідність темі конкурсу. Особливу увагу члени організаційного комітету звертатимуть на творчий підхід, на індивідуальне бачення проблеми.

До складу організаційного комітету увійдуть фахівці Центру «Ла Страда – Україна», вчителі, спеціалісти Міністерства освіти і науки України, учні та студенти (імена будуть оголошені пізніше).

Рішення організаційного комітету про присудження першої, другої та третьої премій – остаточне.

Нагородження

Переможці конкурсу будуть нагороджені цінними призами та запрошені на офіційну церемонію нагородження, котра відбудеться у м. Києві у 2008 році.

Закликаємо всіх бажаючих взяти участь у конкурсі, дати волю уяві, творчій енергії та новаторству.

БАЖАЄМО УСПІХІВ!

За відгуками учасників конкурсу, що був проведений Центром, діти зацікавлені в темі, вона розвиває фантазію дітей та спонукає до творчості. Школи та інші освітні заклади кажуть про необхідність проведення серед учнів творчих заходів на соціальні теми, оскільки це допомагає учням відчутти важливість проблеми і зробити свій внесок у її вирішення.

* * *

6. НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

6.1. Соціально-педагогічні основи запобігання торгівлі людьми і експлуатації дітей

(Навчальна програма, м. Київ, 2008 р.)

*Рекомендовано до друку Науково-методичною Радою
Міністерства освіти і науки України
(Протокол НМК №1 від 29. 01. 2008 р.)*

Автор — *О.А. Удалова*, старший науковий співробітник Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, кандидат педагогічних наук.

Рецензенти: *В.Г. Панок*, директор Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи, кандидат психологічних наук;

І.М. Мельникова, старший науковий співробітник Інституту вищої освіти АПН України, кандидат педагогічних наук.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, рекомендовану літературу, плани семінарських занять, завдання і запитання для самоконтролю, перелік питань, які виносяться на залік.

Пояснювальна записка

Україна стикається з грубими порушеннями прав людини, з насильством та торгівлею людьми. Суспільна загроза цих явищ полягає в посяганні на права людини, які задекларовані в міжнародних і національних документах: невід'ємне право на життя (ст. 27 Конституції України), право на повагу до гідності (ст. 28 Конституції України), на свободу та особисту недоторканність (ст. 29 Конституції України), на свободу пересування та вільний вибір місця проживання (ст. 33 Конституції України) та ін.

Організація Об'єднаних Націй прийняла низку актів — декларацій, конвенцій та інших документів, які після ратифікації їх державами допомагають долати різні види дискримінації та насильства щодо особистості. Серед них варто згадати Загальну декларацію прав людини (ООН, 1948 р.), Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (ООН, 1966 р.), Декларацію соціального розвитку (ООН, 1986 р.), Конвенцію про права дитини (ООН, 1989 р.) тощо.

Торгівля людьми, незважаючи на зусилля державних органів, міжнародних та неурядових організацій, залишається однією з найгостріших проблем в Україні.

Україна як демократична держава взяла на себе зобов'язання щодо дотримання міжнародного права в частині захисту прав людини — запобігання торгівлі людьми.

Система освіти має великі можливості щодо попередження торгівлі людьми. Педагогічний процес значною мірою зумовлюється змістом освітніх предметів, який сприяє оволодінню знаннями про людину та суспільство, про права людини. Особлива роль тут належить предметам соціально-гуманітарного циклу: історії, географії, правознавству, суспільствознавству, літературі (українській та світовій), філософії, соціології, політології тощо.

Головні завдання навчально-виховних заходів із запобігання торгівлі людьми — підвищити загальний рівень правової свідомості дітей та молоді, рівень обізнаності з проблем порушення прав людини, навчити моделям безпечної поведінки, виховати повагу до прав та основних свобод людини, толерантне ставлення до потерпілих від насильства.

Управління педагогічним процесом здійснює вчитель, який повинен спроектувати навчально-виховну роботу, організувати співробітництво сім'ї і навчального закладу, оперативно контролювати хід процесу і вносити відповідні корективи, аналізувати досягнуті результати та виявляти недоліки, оперуючи визначеннями, засобами і формами педагогічного процесу.

Україна, інтегруючись у європейську спільноту, затвердила цілий ряд національних програм з проблем гендерної рівності, захисту прав дитини, запобігання торгівлі людьми. Вагоме місце серед них займає постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми протидії торгівлі людьми на період до 2010 року» від 07.03.2007 р. № 410, яка передбачає низку важливих заходів освітньо-інформаційного характеру. Цією постановою передбачено розроблення та впровадження у вищих навчальних закладах, обласних інститутах післядипломної педагогічної освіти, у педагогічних вищих навчальних закладах — спецкурсу з питань запобігання торгівлі людьми.

Запропонована програма спрямована насамперед на те, щоб мінімізувати розрив між існуючими та необхідними знаннями студентів, педагогів у сфері правового захисту дітей від експлуатації і торгівлі людьми та умінням використовувати ці знання на практиці.

Реалізація стратегічних цілей та визначення системи педагогічних заходів у виховній роботі щодо запобігання торгівлі людьми повинні базуватися на вирішенні таких основних завдань:

- єдність спеціалізації (правового, організаційного, планового, інформаційного, методичного забезпечення), створення єдиної системи роботи правоохоронних органів та неурядових організацій, закладів освіти щодо протидії порушенням прав людини;
- комплексність, що передбачає поєднання різних засобів впливу на особистість, умови її життя і виховання;
- плановість, програмно-цільовий підхід до організації діяльності з попередження торгівлі людьми, насильства, експлуатації тощо;
- багатоступеневість заходів загального і соціального попередження експлуатації і торгівлі людьми серед учнівської та студентської молоді;
- диференціація та індивідуалізація заходів щодо виховання конкретної особи з урахуванням її вікових та психологічних особливостей, причин та умов порушення її поведінки;
- єдність заходів педагогічного впливу та соціальної допомоги;
- єдність колективних, групових та індивідуальних заходів;
- конкретність і реальність профілактичних дій щодо порушення прав людини.

Орієнтовною програмою передбачено найактуальніші теми і проблеми, які дозволять сформувати у студентів, педагогів знання, навички щодо запобігання торгівлі людьми, насамперед такі:

- права людини у міжнародному та національному законодавстві;
- міжнародне та національне законодавство щодо захисту прав дітей;
- міжнародне та національне законодавство щодо протидії торгівлі людьми та пов'язаним з нею злочинам;
- міжнародне та національне законодавство щодо протидії торгівлі дітьми, комерційній сексуальній експлуатації дітей та використанню найгірших форм дитячої праці;
- порядок усиновлення українських дітей іноземними громадянами;
- нормативно-правове забезпечення роботи з надання допомоги дітям, потерпілим від торгівлі людьми;
- право повнолітніх на працю – гарантія міжнародних та національних документів;
- дитяча праця: основні законодавчі акти;
- суб'єкти діяльності щодо протидії торгівлі людьми в Україні;

- виконання положень Державної програми протидії торгівлі людьми на період до 2010 року;
- гендерна політика;
- основні етапи системи надання допомоги дітям, потерпілим від торгівлі людьми в Україні;
- повноваження служб у справах дітей у протидії торгівлі людьми;
- порядок звернення із заявами про злочин до правоохоронних органів;
- роль неурядових організацій в Україні у здійсненні роботи щодо протидії торгівлі людьми;
- основні напрями, форми і методи навчально-виховної роботи з учнями та студентами;
- планування виховної роботи і соціальної профілактики торгівлі людьми;
- організація просвітницької роботи з батьківською громадськістю.

Цей спецкурс може бути доповненням до циклу гуманітарних та соціально-економічних дисциплін.

Науково-методичні матеріали рекомендується використовувати в процесі підготовки студентів педагогічних ВНЗ, в системі підвищення кваліфікації викладачів, класних керівників, практичних психологів, соціальних працівників, під час проведення навчально-виховної роботи із учнівською та студентською молоддю, а також при підготовці молоді до сімейного життя.

Запропонована навчальна програма згрупована у трьох модулях.

На вивчення курсу відводиться 54 години (з них: лекційних — 8, семінарських — 12, самостійної роботи — 24, консультацій — 10).

Зміст навчальної програми

Модуль 1.

Тема 1: Торгівля людьми: історичний огляд та проблеми визначення.

Основні підходи до визначення поняття торгівлі людьми. Визначення феномену «торгівля людьми», «рабство».

Причини виникнення торгівлі людьми у світі та в Україні.

Співвідношення феноменів торгівлі людьми та торгівлі жінками, дітьми.

Характеристика потенційної групи ризику.

Тема 2: Торгівля людьми – порушення прав людини.

Конституційні принципи правового статусу громадян України. Загальне уявлення про права людини і про історію боротьби за їх визнання та юридичне закріплення. Ситуація в Україні щодо торгівлі людьми та експлуатації дітей. Сучасні міжнародні правові стандарти в галузі прав людини. Міжнародне та національне законодавство щодо протидії торгівлі людьми та злочинам, які пов'язані з нею.

Тема 3: Трудова еміграція з України в контексті загальноосвітніх міграційних процесів.

Основні причини трудової міграції. Аналіз статистичних даних щодо громадян України, які виїжджають за кордон. Шляхи влаштування українських громадян на роботу за кордоном. Працевлаштування громадян в Україні. Соціально-економічні наслідки трудової еміграції для України. Вплив міграційних процесів на стан демографічної ситуації в Україні. Правовий статус українських трудових мігрантів та стан дотримання їх прав.

Модуль 2.

Тема 4: Правові аспекти заборони торгівлі людьми та експлуатації дітей.

Загальна характеристика українського законодавства та окремі види злочинів (торгівля людьми, експлуатація дітей). Інтерпол та його діяльність у боротьбі з торгівлею людьми. Огляд законодавчої системи з питань торгівлі людьми та експлуатації дітей у деяких зарубіжних державах. Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми в Україні. Проблеми бездоглядності та безпритульності дітей. Порушення прав дітей: експлуатація і торгівля.

Тема 5: Діяльність неурядових та міжнародних організацій щодо запобігання торгівлі людьми.

Роль неурядових організацій у здійсненні роботи щодо протидії торгівлі людьми. Неурядові та міжнародні організації в Україні та їх діяльність щодо запобігання торгівлі людьми. Діяльність неурядових організацій за кордоном – суттєва допомога потерпілим від торгівлі людьми. Напрями роботи неурядових організацій щодо превентивно-освітньої кампанії з питань запобігання торгівлі людьми

Модуль 3.

Тема 6: Запобігання торгівлі людьми: процес та методи соціально-педагогічної роботи.

Уявлення про процес соціально-педагогічної роботи щодо запобігання торгівлі людьми.

Технологія реалізації діагностичного прогностичного напрямку соціально-педагогічної роботи. Форми і методи соціально-профілактичної роботи. Технологія реалізації корекційно-реабілітаційної діяльності з потерпілими від торгівлі людьми. Форми і методи просвітницької діяльності у системі навчально-виховної роботи у навчальному закладі. Напрями і зміст методичної роботи з проблем запобігання торгівлі людьми і експлуатації дітей.

Тема 7: Сім'я як об'єкт соціально-педагогічної діяльності.

Права та обов'язки дитини в сім'ї. Роль сім'ї у соціалізації особистості. Особливості соціалізації дитини в різних типах сімей. Причини й теорії виникнення торгівлі дітьми. Діти – жертви торгівлі й експлуатації. Злочини проти життя, здоров'я і гідності дитини. Провідні завдання родинного виховання. Безпечна поведінка дітей, правила поведінки в Інтернеті.

Тематика і плани семінарських та практичних занять

Тема 1. Міжнародна законодавство і державна політика у сфері охорони прав людини.

План

- 1) Міжнародні законодавчі акти у сфері захисту прав людини.
- 2) Основні напрями діяльності ООН. Документи ООН з прав людини.
- 3) Законодавчі акти у сфері захисту прав дитини в Україні.
- 4) Соціальна політика України щодо запобігання торгівлі людьми.
- 5) Трудова міграція: причини і наслідки.
- 6) Права, обов'язки та можливості громадян України за кордоном.

Практичні аспекти захисту громадянами України своїх прав і законних інтересів (практичні заняття):

а) порядок звернення за захистом до органів державної виконавчої влади та прокуратури;

- б) порядок звернення за судовим захистом, адвокатський захист;
 - в) механізм подання заяв та скарг до міжнародних та державних установ;
 - г) захист прав українських трудових мігрантів за кордоном.
- Література:* 3, 8, 11, 16, 20, 22, 25, 27, 28, 29, 37, 38, 45, 46, 47, 50

Тема 2. Порушення прав дітей: експлуатація та торгівля.

План

- 1) Основні права дитини, проголошені в міжнародних та національних документах.
 - 2) Торгівля дітьми – грубе порушення прав дитини.
 - 3) Причини поширення торгівлі дітьми в Україні.
 - 4) Комерційна сексуальна експлуатація дітей: ситуація в Україні та шляхи запобігання.
 - 5) Використання найгірших форм дитячої праці: актуальність для України, шляхи протидії.
 - 6) Діяльність держави щодо протидії торгівлі дітьми.
 - 7) Діяльність неурядових організацій у напрямі протидії торгівлі дітьми.
 - 8) Шляхи запобігання торгівлі дітьми.
 - 9) Основні правила безпечної поведінки дитини.
 - 10) Інформаційні засоби зв'язку (Інтернет, мобільні телефони) і правила безпеки щодо їх використання.
- Література:* 7, 8, 9, 14, 16, 17, 20, 32, 34, 35, 36, 42, 43, 49, 54, 57.

Тема 3. Шляхи запобігання торгівлі українськими громадянами. Науково-методична конференція.

Мета: систематизація, розширення, поглиблення та актуалізація знань педагогів.

Навчально-виховне призначення підсумкового заняття полягає в тому, щоб закріпити вміння захищати свої права та інтереси через систему законодавчої, виконавчої та судової влади.

Оформлення: передбачає виставку спеціальної літератури, кращих рефератів, доповідей та ін.

План

- 1) Закон як інструмент забезпечення основних прав людини (доповідь).

- 2) Рабство та його сучасні прояви (доповідь).
- 3) Торгівля людьми як злочин проти людини (доповідь).
- 4) Дитяча праця у сучасному світі та в Україні (доповідь).
- 5) Форми та методи роботи педагогів щодо профілактики торгівлі людьми і експлуатації дітей (доповідь).

Питання для обговорення

- 1) Які міжнародні документи проголошують права людини?
- 2) Які види прав Ви знаєте?
- 3) У чому їх суть? Які основні права людини гарантує Конституція України?
- 4) Яку роль посідають ратифіковані міжнародні договори в системі національного законодавства?
- 5) Які міжнародні документи спрямовані на протидію торгівлі людьми?
- 6) Які є основні напрями протидії торгівлі людьми та пов'язаним з нею негативним явищам?
- 7) Що таке рабство і коли вперше з'явилося поняття «біле рабство»?
- 8) Що таке торгівля людьми (відповідно до визначення Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї)?
- 9) Як виглядає схема скоєння злочину торгівлі людьми?
- 10) Порівняйте визначення статті 149 КК України та Протоколу. У чому різниця?
- 11) Яке покарання передбачено статтею 149 КК України за скоєння злочину торгівлі людьми?
- 12) Які ще національні документи спрямовані на протидію торгівлі людьми?
- 13) Чому необхідно виділяти дітей в окрему категорію?
- 14) Які основні міжнародні документи спрямовані на охорону прав дітей?
- 15) Які права дитини проголошує Конвенція ООН про права дитини?
- 16) Які законодавчі акти України покликані охороняти права дитини?
- 17) Що проголошує стаття 10 Закону України «Про охорону дитинства»?

- 18) Які міжнародні документи спрямовані на протидію експлуатації дітей?
- 19) Що таке торгівля дітьми?
- 20) У якій статті КК України особливу увагу приділено боротьбі з торгівлею дітьми?
- 21) Що таке жорстоке поводження з дітьми?
- 22) Які міжнародні документи регламентують право людини на працю?
- 23) Які гарантії права на працю проголошує Конституція України?
- 24) Які особливості роботи неповнолітніх установлює законодавство України?

Додаткові ресурси: перегляд відеоматеріалу з проблем протидії торгівлі людьми.

Підсумковий захід може мати форму конференції, семінару, усного журналу, кінолекторію та ін.

Література: 1, 4, 5, 10, 12, 13, 20, 21, 24, 29, 30, 31, 32, 33, 37, 48, 50, 60, 63, 66.

Завдання для самостійної роботи

І. Основні міжнародні документи, які декларують необхідність дотримання та захисту прав людини, у тому числі дітей:

Загальна декларація прав людини 1948 р.

Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (ст.10).

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (ст. 23 і 24).

1) Документи, які окремо наголошують на захисті прав дитини:

- Женевська декларація прав дитини 1924 р.;
- Декларація прав дитини 1959 р.;
- Конвенція про права дитини 1989 р. (ст. 1 – 41).

2) Документи, спрямовані на боротьбу з торгівлею людьми:

- Конвенція ООН про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами (1949 р.);
- Декларація «Про ліквідацію насильства щодо жінок» (Генеральна Асамблея ООН 1993 р.);
- Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW, Нью-Йорк, 1979 р.);
- Конвенція ООН по боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю (2000 р.);

- Додатковий протокол до Конвенції ООН по боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю «Про попередження та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, та покарання за неї» (2000 р.);
- Рекомендації Ради Європи.

3) Документи, спрямовані на боротьбу з різними формами експлуатації та торгівлі гетьми:

- Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи «Про сексуальну експлуатацію, порнографію, проституцію, а також торгівлю людьми та підлітками»;
- Факультативний Протокол до Конвенції про права дитини, що стосується торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії (Нью-Йорк, 25. 05. 2000 р.);
- Стокгольмська Декларація та План дій проти комерційної сексуальної експлуатації дітей (1996 р., підписана 122 країнами);
- Конвенція про громадянсько-правові аспекти міжнародного викрадення дітей (1980 р.);
- Конвенція про захист дітей та співробітництво в галузі міжнародного усиновлення (Гаага, 1993 р.).

4) Конвенції МОП:

- Конвенція № 29 «Про примусову і обов'язкову працю» (1930 р.);
- Конвенція № 10 «Про мінімальний вік допуску дітей на роботу у сільському господарстві» (1921 р.);
- Конвенція № 15 «Про мінімальний вік допуску підлітків на роботу як вантажників вугілля або кочегарів на флоті» (1921 р.);
- Конвенція № 16 «Про обов'язковий медичний огляд дітей і підлітків, зайнятих на борту суден» (1921 р.);
- Конвенція № 58 «Про мінімальний вік допуску дітей на працю в морі» (1936 р.);
- Конвенція № 59 «Про мінімальний вік прийому дітей на роботу в промисловості» (1937 р.);
- Конвенція № 77 «Про медичний огляд дітей і підлітків з метою з'ясування їх придатності до праці у промисловості» (1946 р.);
- Конвенція № 90 «Про нічну працю підлітків у промисловості» (1948 р.) (всі вищезгадані конвенції ратифіковані Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 11. 08. 1956 р.);
- Конвенція № 123 «Про мінімальний вік допуску на підземні роботи у шахтах та рудниках» (1965 р.) (ратифікована Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 04.02.1970 р.);

- Конвенція № 138 «Про мінімальний вік прийому на роботу» (ратифікована Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 04. 03. 1979 р.);
- Конвенція № 182 «Про заборону та негайні дії щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці».

II. Перелік законодавчих та нормативно-правових актів, спрямованих на охорону дитинства в Україні:

1) Закони України та документи, прийняті Верховною Радою України:

- Закон України «Про охорону дитинства», статті 10, 32 (від 25.04.2001 р., № 2402-3);
- Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» (від 15.11.2001 р., № 2789-ІІ);
- Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю в Україні» (від 21.06.2001 р., № 2558-ІІ);
- Закон України «Про захист суспільної моралі» (від 20.11.2003 р., № 1296-ІV);
- Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» (від 22.03.2001 р., № 2334-111);
- Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» (від 01.06.2000 р.);
- Закон України «Про освіту» (введений у дію Постановою Верховної Ради України від 04. 06. 1991 р., № 1144-12, із змінами та доповненнями);
- Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» (від 15. 12. 1992 р., № 2859);
- Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (від 05. 02. 1993 р., № 2998-ХТТ);
- Закон України «Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх» (від 24.01.1995 р., № 20) із змінами та доповненнями;
- Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини» (від 16. 07. 1999 р.);
- Закон України «Про ратифікацію Факультативного протоколу до Конвенції ООН про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції, дитячої порнографії» (від 03.06.2003 р., № 716-ІV);
- Закон України «Про ратифікацію Конвенції Міжнародної організації праці № 182 «Про заборону та негайні заходи щодо

- ліквідації найгірших форм дитячої праці» (від 05.10.2000 р., № 2022-ІП);
- Сімейний кодекс України (вступив в силу 01.01.2004 р.);
- Кримінальний кодекс України (вступив в силу 01.09.2001 р.);
- «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (від 13.01.2005 р., № 2342-ІУ);
- «Про внесення змін до статті 177 Сімейного кодексу України і статті 32 Цивільного кодексу України» (від 02.06.2005 р., № 2620-ІУ);
- «Про внесення змін до Закону України «Про охорону дитинства» (щодо визначення та заборони найгірших форм дитячої праці, від 03.02.2005 р., № 2414-1У);
- «Про внесення змін до статті 5 Закону України «Про охорону дитинства» (в частині регламентації діяльності комп'ютерних клубів, ігрових закладів, від 11.01.2005 р., № 2304-ІУ);
- «Про внесення змін до Сімейного кодексу України щодо Центру з усиновлення дітей» (від 16.11.2005 р., № 3097-ІУ), на виконання якого повноваження щодо усиновлення дітей від Центру з усиновлення дітей при МОН передається до урядового органу державного управління з усиновлення та захисту прав дитини, який створюється у складі Мінсім'ямолодьспорту.

2) Укази Президента України:

- «Про затвердження Заходів щодо поліпшення становища дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків» від 17.10.1997 р., № 1153/97;
- «Про додаткові заходи щодо запобігання зникненню людей, удосконалення взаємодії правоохоронних та інших органів виконавчої влади в їх розшуку» (від 18.01.2001 р., № 20/2001);
- Указ «Про першочергові заходи щодо захисту прав дітей» та «Про проведення у 2006 році Року захисту прав дитини» (від 11.07.2005 р., № 1068).

3) Постанови Кабінету Міністрів України:

- «Про затвердження правил оформлення і видачі паспортів громадянам України для виїзду за кордон та проїзних документів дитини, їх тимчасового отримання та вилучення» (від 31.03.1995 р., № 231);
- «Про подальший розвиток мережі центрів соціальних служб для молоді та підвищення ефективності їх діяльності» (від 21.01.1998 р., № 63);

- «Про комплексні заходи Кабінету Міністрів України щодо реалізації державної молодіжної політики в Україні» (від 20.03.1998 р., № 348);
- «Про поліпшення матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування» (від 16.06.1998 р., № 909) та інші;
- «Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу» (від 26.04.2002 р., № 564);
- «Про затвердження Положення про прийомну сім'ю» (від 26.04.2002 р.);
- «Про розвиток мережі центрів ресоціалізації наркозалежної молоді «Твоя перемога» (від 13.06.2002 р.);
- «Про затвердження Порядку стягнення аліментів на дитину (дітей) у разі виїзду одного з батьків для постійного проживання в іноземній державі, з якою не укладено договір про надання правової допомоги» (від 19.08.2002 р., № 1203);
- «Про затвердження порядку повернення дітей-іноземців до місць їх постійного проживання» (від 26.09.2002 р., № 142);
- «Про затвердження Типового положення про центр реабілітації для осіб, які постраждали від торгівлі людьми» (від 27.06.2003 р., № 987);
- «Про затвердження Типового положення про центр соціально-психологічної реабілітації дітей» (від 28.01.2004 р., № 87);
- «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті на реалізацію заходів, спрямованих на подолання дитячої бездоглядності та безпритульності»;
- «Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошової винагороди батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом «гроші ходять за дитиною» (від 06.02.2006р., № 106);
- «Про Типове положення про соціально-реабілітаційний центр – дитяче містечко»;
- «Про затвердження Державної програми подолання дитячої безпритульності і бездоглядності на 2006 – 2010 роки» (від 11.05.2006 р., № 623);
- «Про затвердження Комплексної програми профілактики правопорушень на 2007 – 2009 роки» (від 20.12.2006 р., №1767);
- «Про затвердження Державної програми протидії торгівлі людьми на період до 2010 року» (від 07.03.2007 р., №410).

- Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на 2006 – 2016 роки» (від 22.04.2006 р., № 229-р.);
- Розпорядження Кабінету Міністрів «Про схвалення Концепції Державної програми подолання дитячої безпритульності і бездоглядності на 2006-2010 роки» (від 07.12. 2005 р., № 503-р);

Завдання для підсумкового контролю

- 1) Конституційні гарантії захисту прав і свобод людини в Україні.
- 2) Конституція України. Аналіз основних положень, що стосуються прав дітей та молоді.
- 3) Міжнародні механізми забезпечення прав людини.
- 4) Міжнародна хартія з прав людини, її структура.
- 5) Загальна декларація прав людини – перший в історії міжнародних відносин акт, в якому проголошено права людини і її основні свободи.
- 6) Декларація прав дитини. Основні принципи. Зміст та завдання, що випливають з неї.
- 7) Особливості соціального становлення молоді в Україні.
- 8) Чинне законодавство стосовно дітей в Україні.
- 9) Торгівля людьми як проблема порушення прав людини.
- 10) Сучасне рабство. Торгівля дітьми.
- 11) Боротьба з торгівлею людьми на національному та міжнародному рівнях.
- 12) Законодавча база щодо захисту прав людини та запобігання торгівлі людьми.
- 13) Права людини у міжнародному та національному законодавствах.
- 14) Міжнародне та національне законодавство щодо протидії торгівлі людьми та пов'язаним з нею злочинам.
- 15) Трудова міграція і її наслідки.
- 16) Шляхи легального працевлаштування за кордоном українських громадян.
- 17) Сімейні традиції деяких країн світу.
- 18) Статус жінки в суспільстві в деяких країнах світу.

- 19) Основні права дитини, проголошені в міжнародних та національних документах.
- 20) Торгівля дітьми — грубе порушення прав дитини.
- 21) Причини поширення торгівлі дітьми в Україні.
- 22) Комерційна сексуальна експлуатація дітей: ситуація в Україні та шляхи запобігання.
- 23) Використання найгірших форм дитячої праці: актуальність для України, шляхи протидії.
- 24) Діяльність держави у напрямі протидії торгівлі дітьми.
- 25) Діяльність неурядових організацій у напрямі протидії торгівлі дітьми.
- 26) Шляхи запобігання торгівлі дітьми.
- 27) Основні правила безпечної поведінки. Правила безпеки в Інтернеті.
- 28) Насильство як соціальна проблема.
- 29) Міжнародні стандарти з питань дитячої праці.
- 30) Законодавство України та його відповідність конвенціям МОП №№ 138, 182.
- 31) Концепція національної політики запобігання та ліквідації дитячої праці в Україні.
- 32) Освітня стратегія щодо викорінення незаконного використання дитячої праці.
- 33) Освіта як умова профілактики залучення дітей до незаконних форм праці.
- 34) Програма психотерапевтичної підтримки дітей, що постраждали від насильства.
- 35) Психологічна реабілітація дітей, що були зайняті у найгірших формах дитячої праці, шляхом активізації креативного потенціалу особистості.
- 36) Насильство як фактор деструкції особистості підлітка.
- 37) Гендер, соціальні ролі, гендерний стереотип.
- 38) Духовна атмосфера і стиль сімейного виховання.
- 39) Порушення стосунків дитини й дорослого як першоджерело соціально дезадаптації.
- 40) Типологія соціально дезадаптованої поведінки дітей з проблемних сімей.
- 41) Організація просвітницької роботи з батьківською громадськістю.

- 42) Зміст і форми роботи з неблагополучними сім'ями.
- 43) Робота з неповними сім'ями.
- 44) Робота з конфліктними сім'ями.
- 45) Робота з багатодітною сім'єю.
- 46) Соціалізація вихованців інтернатних закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.
- 47) Гендерні ролі в сім'ї. Гендерна дискримінація.
- 48) Організація дитячої праці в позаурочний та позашкільний час.
- 49) Негативний вплив незаконних форм праці на здоров'я дітей.
- 50) Дитячі захворювання, пов'язані з насильством та експлуатацією.
- 51) Трудові права неповнолітніх.
- 52) Соціально-педагогічна профілактика насильства над дітьми.
- 53) Принципи соціально-педагогічної діяльності щодо запобігання насильства над дітьми.
- 54) Характеристика функцій соціально-педагогічної діяльності щодо запобігання торгівлі людьми.
- 55) Сім'я як об'єкт соціально-педагогічної діяльності.
- 56) Соціально-педагогічна діяльність з дітьми, що залишилися без опіки батьків.
- 57) Технології соціально-педагогічної роботи щодо запобігання порушення прав людини.
- 58) Соціально-педагогічна діяльність у навчальних закладах.
- 59) Соціальна вулична робота. Волонтерські дії.
- 60) Технологія реалізації педагогами діагностичного і прогностичного напрямку роботи.
- 61) Модель професійної педагогічної діяльності щодо запобігання торгівлі людьми.

Рекомендована література

1. Агєєва В.П., Близнюк В.В., Головашенко І.О. та ін. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. — К.: «К.І.С.», 2004. — 536 с.
2. Анализ работы «горячих линий» по предотвращению торговли людьми в Украине и возможные пути их развития / Е. Левченко, О. Калашник, И. Шваб и др. — К.: Украинский институт социальных исследований, 2004. — 84 с.

3. Вебера С.А. Аспекти праці та соціальної захищеності дітей в Україні. — К.: Міністерство праці та соціальної політики в Україні, 2001.
4. Безпальча Р. Предотвращение домашнего насилия и торговли людьми. — К.: Winrock International, 2001. — 252 с.
5. Безпальча Р. та ін. Запобігання домашньому насильству і торгівлі жінками: Підручник з проведення тренінгів. — К.: Winrock International, 2002.
6. Безсонова А., Литвинова Т., Руденко-Кардаш Л. та ін. Книга для тренерів: Програма навчання фаховим навичкам. — К.: Winrock International, 2002.
7. Бжиська Ю.В. Проблема жорстокого ставлення до дітей у сім'ї в США // Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах: Зб. наук. пр. в 2 ч. — К.: ІПБ, 2000. — Ч. 2. — С.161 — 168.
8. Боротьба проти використання праці дітей. — К.: Вид-во «Пульсарі», 2002.
9. Боротьба проти експлуатації дітей. — К.: Вид-во «Міленіум», 2002.
10. Бопп Д., Березовецький Т., Пчеліна С. та ін. Практичний посібник для тренерів з розвитку громади. — К., 2002.
11. Брандер П., Гомес Р., Кин Э., Леминер М., Оливейра Б., Ондрачкова Я., Суслова Е. и др. Компас: Пособие по образованию в области прав человека с участием молодежи / Под ред.: П. Брандер., Э. Кин, М. Леминер. — Венгрия, Council of Europe, 2002.
12. Бугаєць Н.А., Трубавіна І.М. Теорія і практика взаємодії сім'ї та школи. — Х.: ХДПУ, 2001.
13. Впровадження тендерних підходів у діяльність правоохоронних органів України: Матеріали науково-практичної конференції (18 — 20 травня 2005 р.) // Національний університет внутрішніх справ. — К., 2005. — 146 с.
14. Галустян Ю.М., Новицька В.П., Петрович Ж.В. Уразливість дітей щодо комерційної сексуальної експлуатації в Україні: Ситуаційний аналіз. — К., 2003.
15. Григорович И.Н. Синдром жестокого обращения с ребенком. Общие вопросы и физическое насилие: Учебное пособие для студентов и врачей. — Петрозаводск: Изд-во ПГУ, 2000.

16. Декларація МОП основних принципів та прав у світі праці: Конвенції Міжнародної Організації Праці. — К., 2000.
17. Запобігання торгівлі дітьми з метою їх використання для примусової праці та сексуальної експлуатації в Україні: Проект звіту соціологічного дослідження за методом швидкого оцінювання / Наук. ред. Ю. Сасенко, О. Петрашук. — К., 2003. — 72 с.
18. Завилянский Й.Я., Блейхер В.М., Крук Й.В., Завилянская Л.Й. Психиатрический диагноз. — К.: Вища школа, 1989. — 305 с.
19. Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю в Україні» // Нормативно-правове забезпечення діяльності центрів соціальних служб для молоді. — К.: ДЦССМ, 2002. — С. 5—11.
20. Запобігання торгівлі людьми та експлуатації дітей. Навчальний посібник / За ред. К.Б. Левченко, О.А. Удалової. — К., 2005. — 210 с.
21. Запобігання торгівлі людьми: взаємодія органів державної влади, міжнародних та неурядових організацій / Галустьян Ю.М., Дорошок Т.О., Колос Л.Є., Левченко К.Б. та ін. — К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2004.
22. Збірник інформаційних матеріалів / Державний комітет України у справах сім'ї та молоді, Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда — Україна». — К., 2003.
23. Иванов Н.Я. Популяционные нормы для определяемых с помощью ПДО показателей акцентуации характера у подростков // Психологическая диагностика при нервно-психических и соматических заболеваниях. — Л., 1985. — С.44—46.
24. Игошев К.Е., Миньковский К.М. Семья. Дети. Школа. Библиотека для родителей. — М.: Юр. лит-ра, 1989. — 96 с.
25. Левченко К.Б., Удалова О.А., Дорошок Т.О., Калашник О.А., Ковальчук Л.Г. та ін. Інформаційний вісник // Вища освіта: Інформ. вісник. — К., 2004. — №15. — 47 с.
26. Левченко К.Б. Гендерна політика в Україні: визначення, формування, управління: Монографія. — Х.: Вид-во НУВС, 2003. — С. 268—303.
27. Левченко К.Б. Права жінок: зміст, стан та перспективи розвитку: Монографія. — Х.: Вид-во НУВС, 2001. — С.185—246.
28. Левченко К.Б. Механізми контролю за дотриманням прав жінок та досвід їх застосування на міжнародному і національному рівнях: Монографія. — Х.: Вид-во НУВС, 2003. — С.1—100.

- нальному рівні // Дотримання прав жінок та завдання правоохоронних органів України: Зб. наук. праць. — Х., 1999.
29. Левченко К.Б. Міжнародні документи щодо запобігання торгівлі жінками: практика їх використання в Україні // Проблеми боротьби з корупцією, організованою злочинністю та контрабандою. — К., 1999. — Т.18. — С. 393—406.
 30. Как организовать деятельность по предотвращению торговли женщинами: Практическое пособие для тренингов. — К.: Украинский ин-т социальных исследований, 2001. — С. 37—55.
 31. Как организовать работу телефона доверия: Из опыта внедрения в Украине проекта ОБСЕ, БДИПЧ по поддержке региональных «горячих линий» — партнеров «Ла Страда — Украина» / Под общей редакцией Е.Б. Левченко. — К.: Украинский ин-т социальных исследований, 2001. — 54 с.
 32. Караман О.Л. Технологія профілактичної роботи в системі «соціальний захист дитинства» // Теоретичні та методичні засади соціально-педагогічної підготовки вчителя. — К. — Житомир, 1999. — С. 43—46.
 33. Капська А.Й., Безпалько О.В., Вайнола Р.Х. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи (модульний курс дистанційного навчання). — К.: ДЦССМ, 2002. — 164 с.
 34. Конвенція МОП № 138 «Про мінімальний вік прийому на роботу».
 35. Конвенція МОП № 29 «Про примусову і обов'язкову працю».
 36. Конвенція № 182 «Про заборону та негайні дії щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці».
 37. Куц В.М., Левченко К.Б., Соболев В.О. та ін. Діяльність органів внутрішніх справ по боротьбі з торгівлею людьми: Навчально-методичний посібник. — Харків, 2001.
 38. Нелегальна міграція та торгівля жінками у міжнародно-правовому контексті (у двох книгах) / За заг. ред. Академіка НАН України Ю.С.Шемшученка; Автори та упорядники Ю. Римаренко, Я. Кондратьєв, Ю. Шемшученко, К. Левченко та ін. — К.: Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України; Київський університет права, Національна академія внутрішніх справ України, 2001.
 39. Матеріали міжнародної конференції 21—22 жовтня 2002 р. «Запобігання торгівлі людьми: економічні проблеми та шляхи їх вирішення». — К., 2003. — 168 с.

40. Педагогічний словник для молодих батьків. — К.: ДЦССМ — ІПВ ІПНУ, 2002. — 348 с.
41. Праця дітей: Проблема та дії у відповідь. Матеріали для семінарів-тренінгів: Пер. з англ. / Заг. ред. укр. вид. О. П. Петрачук. — К.: Міленіум, 2002.
42. Про міжнародний досвід і кращу практику запобігання та ліквідації дитячої праці. Звіт. — К.: Міленіум, 2002.
43. Постанова Кабінету Міністрів України від 12. 04. 2000 р. № 646 «Про затвердження інструкції з обліку дітей і підлітків шкільного віку».
44. Помощь детям и подросткам, пострадавшим от жестокого обращения и коммерческой сексуальной эксплуатации. Методическое пособие / Под. ред. З.В. Луковцевой. — М., 2005. — 151 с.
45. Понятійно-термінологічний словник з соціальної роботи / За ред. І.В. Козубської, І.І. Миновича. — Ужгород: УжНУ «Мистецька лінія», 2001. — 152 с.
46. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми подолання дитячої безпритульності і бездоглядності на 2006 — 2010 роки» від 11.05.2006 р., № 623.
47. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Комплексної програми профілактики правопорушень на 2007 — 2009 роки» від 20. 12. 2006 р., № 1767.
48. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми протидії торгівлі людьми на період до 2010 року» від 07. 03. 2007р., № 410 .
49. Практична педагогіка виховання: Посібник з теорії та методики виховання / За ред. М. Красовицького. — К.; Івано-Франківськ: Плай, 2000.
50. Проблеми освіти: Науково-методичний збірник. — 2004. — Вип. 36. — 172 с.
51. Противодействие торговле людьми: законодательные и нормативные акты зарубежных государств: Информационно-аналитический справочник / Сост.: Е. Левченко, О. Калашник, Е. Черепаха, И. Шваб. — Харьков: Изд-во НУВД, 2003. — 232 с.
52. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на 2006 — 2016 роки» від 22.04.2006 р., № 229-р.

53. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної програми подолання дитячої безпритульності і бездоглядності на 2006 – 2010 роки» від 07.12.2005 р., № 503-р .
54. Серова І.І. Сучасні світові тенденції протидії нелегальній міграції та їх вплив на боротьбу з торгівлею людьми // Співробітництво держави та громадськості з питань протидії торгівлі людьми: Зб.наук.праць. – К. – Харків: Вид-во НУВС, 2004.
55. Сексуальное надругательство над детьми: Из опыта социальной работы в Канаде / Пер. Н. Ганенко // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2004. – № 2. – С.144 – 152.
56. Система захисту дітей від жорстокого поводження / За ред. К.Б. Левченко, І.М. Трубавіної. – К.: ДЦССМ, 2005.
57. Соціальна робота в Україні: Навчальний посібник / І.Д.Зверева, О.В. Безпалько, С.Л. Харченко та ін. / За заг.ред. І.Д. Зверевої, Г.М. Лактіонової. – К.: Наук.світ, 2003. – 233 с.
58. Сорокина Н.В. Жестокое обращение с детьми: экстренное психологическое консультирование // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2004. – № 2. – С. 138 – 143.
59. Система оказания помощи потерпевшим от торговли людьми в Украине: по результатам исследования / Е. Левченко, О. Калашник, И. Шваб и др. – К.: Гос. ин-т проблем семьи и молодежи, 2004. – 162 с.
60. Словник-довідник для соціальних працівників та соціальних педагогів / За ред. Л.Й. Капської, І.М. Пінчук, С.В. Толстоухової. – К.: УДЦССМ, 2000. – 260 с.
61. Сорочинська В.Є. Соціальна педагогіка: Курс лекцій. – Вінниця: Вид-во ВПУ, 2001.
62. Співробітництво держави та громадськості з питань протидії торгівлі людьми: Зб. наук. праць. – К. – Х.: Вид-во НУВС, 2004.
63. Соціальний аналіз основних чинників торгівлі людьми: реальна ситуація та шляхи запобігання. – К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003.
64. Соціальна профілактика торгівлі людьми / За ред. К.Б. Левченко, І.М. Трубавіної. – К., 2005. – 342 с.
65. Тейлор М. Європейська конвенція з прав людини: відправні пункти. Матеріали для вчителів. – Україна, Департамент управління документальною інформацією, 2002.

66. Трубавіна І.М. Етика соціально-педагогічної роботи з сім'єю. — К.:УДЦССМ. — 81с.
67. Трубавіна І.М. Концепція «допомоги для самопомоги» в соціальній роботі в Україні // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. — 2003. — №2. — С. 44—51.
68. Трубавіна І.М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю. — К.: ДЦ ССМ, 2003. — 131 с.
69. Трубавіна І.М. Соціальний супровід неблагополучної сім'ї. — К.: ДЦССМ, 2003. — 85 с.
70. Формування навичок здорового способу життя в дітей і підлітків / За ред. В.Г. Панка. — К.: Ніка-Центр, 2002. — 277 с.
71. Хавеман Р., Війєрс М. Огляд законодавства про боротьбу з торгівлею людьми в Україні. — К.: МОМ, 2001. — 95 с.

* * *

7. ІНФОРМАЦІЙНІ КАМΠΑНІЇ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ

7.1. Зрізи громадської думки

7.2. Комплексні інформаційні кампанії

7.3. Вебсайт як інструмент поширення інформації

7.1. Зрізи громадської думки

С. В. Колесникова

Людина не може знати відповідей на всі питання. Але завжди може попросити поділитися своєю думкою колег, фахівців, рідних і навіть просто людей на вулиці. За допомогою здавалось би простих питань – «...Яка Ваша думка щодо трансляції фільмів з кадрами насильства на телебаченні?...», «...Як Ви вважаєте, чи впливають тілесні покарання дитини на її подальше життя?...» «...Як відбивається тривала відсутність батьків на розвитку дитини?...» – формується такий потужний інструмент, як ЗРІЗ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ.

У контексті запобігання торгівлі людьми та захисту прав дитини зрізи громадської думки відіграють значну роль і є доступним і водночас передовим досвідом, насамперед для Центру «Ла Страда – Україна», що допомагає в роботі у таких аспектах, як:

- дослідження нових цільових груп;
- дослідження важкодоступних цільових груп;
- виявлення причин тієї чи іншої складової проблеми торгівлі людьми чи захисту прав дитини;
- запобігання новим порушенням прав людини.

Зрізи громадської думки долучають людей до вирішення соціальних проблем власної держави, роблять їх активними учасниками роботи по протидії негативним соціальним явищам. Такий інструмент дає можливість громадській організації вести підготовлену та обґрунтовану роботу, демонструвати високий кваліфікаційний рівень у боротьбі зі злочином та його наслідками для людства.

Зверніть увагу: приклади зрізів громадської думки можна знайти у додатках на диску.

7.2. Комплексні інформаційні кампанії

К. В. Черпаха

Активна позиція громадськості в цілому та кожного окремого громадянина є важливою умовою ефективної протидії будь-якому негативному явищу в суспільстві. Це саме стосується і такої проблеми, як торгівля людьми.

Робота з формування громадської думки може проводитися в різних формах, і для формування комплексного підходу необхідною умовою є залучення як засобів масової інформації, неурядових і міжнародних організацій, так і державних установ різного рівня. Однією з дієвих та ефективних форм діяльності з попередження торгівлі людьми є проведення комплексних інформаційних кампаній. Комплексна інформаційна кампанія може поєднувати в собі цілу низку заходів. Вона може включати:

- ♦ інтерв'ю в засобах масової інформації;
- ♦ лекції для представників потенційної групи ризику;
- ♦ лекції для фахівців;
- ♦ робочі зустрічі та «круглі столи» за участю спеціалістів залучених до діяльності по запобіганню торгівлі людьми та наданню соціальної допомоги потерпілим від даного злочину. Це можуть бути експерти управлінь у справах сім'ї, молоді та спорту, управлінь освіти, відділів по боротьбі із злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, кримінальної міліції у справах неповнолітніх, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, соціальні працівники, представники центрів зайнятості та неурядових організацій;
- ♦ розповсюдження інформаційних матеріалів серед цільової аудиторії;
- ♦ трансляція інформаційних відео- та аудіороликів;
- ♦ профільне консультування фахівців на місцевих «телефонах довіри».

Безумовно, організація та проведення такої кампанії вимагають певного часу та людських ресурсів. Тому доцільно залучити декількох фахівців (які можуть представляти різні структури) та виділити для проведення заходів два — три дні. І, звичайно, важливою умовою ефективності є налагоджена тісна співпраця з організаціями на місцях та їх активне залучення до кампанії.

Ще однією перевагою таких інформаційних кампаній є те, що вони дозволяють доносити інформацію не тільки до обласних, але й до районних центрів, де менші можливості для отримання інформації. Крім того, вони дають можливість залучати представ-

ників різних державних установ на різних рівнях, а також фахівців неурядових та міжнародних організацій до об'єднання зусиль та ведення спільної діяльності в напрямі запобігання торгівлі людьми та надання соціальної допомоги потерпілим.

Практика проведення таких кампаній довела свою ефективність, оскільки забезпечує комплексний підхід до проблеми, охоплює більшу кількість представників цільової аудиторії (як фахівців, так і груп ризику), гарантує підтримку місцевих організацій, які працюють у даній сфері, тощо.

7.3. Вебсайт як інструмент поширення інформації

К. В. Черпаха

Сучасний розвиток інформаційних технологій, популярність використання Інтернету як джерела отримання інформації майже з будь-якого питання, зростання кількості користувачів створюють нові можливості та спонукають до пошуку нових форм поширення інформації.

Сайт Міжнародного жіночого правозахисного Центру «Ла Страда — Україна» працює з 2000 року. Він містить інформацію про напрями діяльності Центру, проекти, дослідження, семінари та конференції, огляд міжнародного та національного законодавства щодо протидії торгівлі людьми, приклади інформаційних та методичних матеріалів, статистичні дані, новини щодо проблеми запобігання торгівлі людьми, поради для виїжджаючих за кордон, життєві історії потерпілих від торгівлі людьми, а також систематизовану теоретично-практичну базу даних «Торгівля людьми — що це?». Наявність такої інформації дає можливість користувачам у будь-якому місці чи країні отримати необхідну інформацію, ознайомитися з подіями, що відбуваються в цій сфері як на міжнародному, так і національному рівнях. Матеріали можуть використовувати журналісти у своїй роботі, студенти для написання рефератів, курсових робіт тощо, викладачі для підготовки тематичних занять та багато інших категорій зацікавлених осіб.

Враховуючи інтереси цільової аудиторії, Центр започаткував надання консультацій через Інтернет. Починаючи з 2004 року було надано близько 1100 таких консультацій. Найбільша кількість запитів стосувалася організації соціальної допомоги потерпілим, консультацій для журналістів та консультацій щодо працевлаштування за кордоном. Перевагами такої форми отримання консульта-

цій є цілковита анонімність та можливість звернутися з запитанням у будь-який час.

Ще однією формою поширення інформації є розміщення новин, розсилка анонсів тематичних новин та бюлетенів. Будь-яка особа чи організація, зацікавлена в отриманні таких матеріалів, може підписатися через вебсайт. Така форма поширення інформації особливо корисна для організацій, які працюють у сфері запобігання торгівлі людьми та надання допомоги потерпілим, оскільки дає можливість обмінятися досвідом, повідомити про нові проекти, запросити до співпраці тощо.

У 2006 році сайт Центру «Ла Страда — Україна» вперше почав використовуватися як засіб привернення уваги, активізації громадськості та неурядових організацій в участі в соціально-політичних подіях. Формою такої діяльності є розміщення на сайті Центру банеру із закликом відвідувачів до всеукраїнської акції «Захарова в Омбудсмени», закликом до неурядових організацій та громадськості приєднатися до акції направлення відкритих листів-звернень до представників Уряду України з приводу необхідності затвердження Державної програми з протидії торгівлі людьми, ратифікації Конвенції Ради Європи з питань протидії торгівлі людьми тощо.

* * *

8. МОНІТОРИНГ ТА ОЦІНКА

8.1. Моніторинг та оцінка ефективності превентивної роботи із запобігання торгівлі людьми

К. Б. Левченко

Тема моніторингу і оцінки ефективності превентивних програм із запобігання торгівлі людьми є достатньо складною і новою. Тільки декілька останніх років їй приділяється увага. Практичних рекомендацій, методик та спеціалістів недостатньо, тому багато речей є результатом узагальнення практичного досвіду Центру «Ла Страда — Україна». Перед Центром постало багато питань, і ми вважаємо, що на деякі з них зможемо дати відповіді. Ми не деталізували методи моніторингу, методи оцінки ефективності, наша мета — вказати на спільні проблеми, що виникають при організації цих двох процесів.

Основними поняттями, якими будемо оперувати, є наступні: превентивна діяльність або інформаційно-освітня діяльність, роль неурядових організацій у проведенні превентивної діяльності, у моніторингу та оцінці її ефективності.

Не варто забувати, що коли ми кажемо «превентивна діяльність», то не повинні концентруватися виключно на діяльності неурядових організацій або державних органів, наприклад Міністерства освіти і науки. Так, в Україні на державному рівні домінує підхід, за яким превентивна діяльність переходить до Міністерства освіти і науки. Однак урядові структури, такі як Міністерство внутрішніх справ, Міністерство закордонних справ, Міністерство праці та соціальної політики, прикордонна адміністрація, Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту, а також міжнародні і насамперед міжурядові та громадські організації є важливими суб'єктами проведення превентивної діяльності. За великим рахунком, кожен з цих суб'єктів має відігравати свою роль.

Превентивна стратегія включає підвищення обізнаності, формування знань та навичок. Але хочемо звернути увагу на те, що превентивна стратегія не може зводитися до виключно інформаційно-освітньої роботи. Це насамперед зниження ступеня уразливості населення, в даному випадку до часу потрапляння в ситуацію торгівлі людьми. Обов'язково потрібно розглянути адміністративний контроль, або превенцію в так званому кримінологічному сенсі, коли ми говоримо про причини явища. У даному разі це порушен-

ня прав людини, торгівля людьми та злочин, і тому можна казати, що виявлення кримінологічних засад існування такої ситуації також є частиною превентивної діяльності.

Розглянемо більш детально варіант підвищення обізнаності, так званої первинної, вторинної та третинної профілактики. Ця теорія розроблена достатньо широко в країнах колишнього Радянського Союзу — в Російській Федерації, Україні та Беларусі є багато спеціалістів. Дану концепцію використовують також і колеги з країн Європи.

Первинна профілактика — це діяльність, спрямована на суспільство в цілому, а не на окремі групи населення, на представників потенційної групи ризику. Коли ми кажемо про вторинну профілактику, ми звужуємо цю роботу і говоримо тільки про конкретну цільову групу і роботу з тими спеціалістами, які мають підвищувати обізнаність цільових груп. Третинна профілактика — це, власне кажучи, зниження ризику ревіктимізації, ретрефікінгу, тобто робота з тими, хто вже постраждав від торгівлі людьми, для того щоб ресоціалізувати їх, адаптувати і не допустити повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми.

Безумовно, в усій цій діяльності дуже важливу роль відіграють неурядові організації. Ми відмітили чотири основні їх ролі, але можуть бути й інші. То які ж це чотири ролі?

Насамперед, неурядові організації є ініціаторами проведення превентивної діяльності, рушійною силою державних структур будь-якого рівня. Ми вважаємо, що на практиці існує багато прикладів, коли саме громадські організації стають ініціаторами проведення інформаційних кампаній — від проведення уроків у школах до створення спеціальних національних планів дій, включення програм або пунктів щодо превенції у спеціальні накази Міністерства освіти. Ця роль безсумнівна й позитивна. Вона викликає негативну реакцію з боку урядовців, однак не таку значну, як деякі з ролей, що перелічені нижче.

Друга роль неурядових організацій — «мозкові центри» превентивної роботи; вона передбачає розробку навчальних, методичних, інформаційних матеріалів для різних цільових груп.

Третя роль — неурядові організації є безпосередніми реалізаторами превентивної діяльності, вони також забезпечують і соціальні послуги. Ця роль виконується дуже часто у співробітництві з державними структурами. Так, на тему співробітництва та взаємодії проводилося дуже багато різноманітних заходів, конференцій, семінарів, тренінгів, що мали на меті пошук шляхів та механізмів

співробітництва в різних країнах, оскільки дуже важливо було працювати разом, підштовхувати, ініціювати діяльність урядових структур.

Але ж окрім усього іншого не слід забувати і про важливу четверту роль, яку ми сформулювали як «контролери» або «монітори» здійснення превентивної діяльності державними та міжнародними міжурядовими організаціями. Тут іноді ми входимо в конфлікт з нашими вчорашніми колегами та партнерами з державних структур. Це дуже складний напрям, складна роль, і в той же час, на наш погляд, вона повинна домінувати в роботі, хоча б на рівні ідеології, на рівні представлення ролі громадських організацій як так званих "watch dogs", як постійної рушійної сили для нових ідей, при цьому не забуваючи про права людини, права потерпілих, права тих людей, які стають об'єктами превентивної діяльності. Таку моніторингову діяльність, як уже говорилося, на рівні держави реалізовувати дуже складно.

З цього приводу проти нас виступила вся міжнародна спільнота, прийнявши у 2006 році так звані «Паризькі принципи надання технічної допомоги», коли було вирішено, що технічна допомога надається державою, і держава повинна виступити своєрідним замовником перед міжнародними донорами в отриманні такої допомоги. І тільки якщо держава має бажання, міжнародна організація надає фінансування. А що ж робити громадським організаціям, які відносяться критично до діяльності держави?

Отже, що ж таке моніторинг. Є різні визначення даного поняття. Можна також розвивати дискусію про те, що є первинним — моніторинг чи оцінка ефективності, оскільки ці терміни мають різне значення. Одне з визначень: моніторинг — це регулярне відстеження та спостереження за заданими об'єктами, складова частина управління, яка полягає в безперервному спостереженні та аналізі діяльності об'єктів, що вивчаються. Тобто це є система процедур, яка починається до моменту реалізації програми і закінчується після її виконання. Отже, моніторинг — це процес.

Якщо ж казати про оцінку ефективності, то, на наш погляд, це визначення кінцевого результату вже завершеної діяльності, превентивної кампанії, проекту, програми, яке відбивається в різних індикаторах та показниках.

Розглядаючи питання про співвідношення моніторингу та оцінки ефективності, можемо сказати наступне: щодо підпорядкованості цих понять немає єдиної теорії. Ми вважаємо, що оцінка ефективності — це складова частина моніторингу. Серед наших колег існує і такий погляд, що моніторинг — частина оцінки ефек-

тивності. І це не просто філософські досліді, це та теорія, яка повинна знаходитися в основі нашої практичної діяльності.

Щодо строкових параметрів, то моніторинг, ми вважаємо, є тривалішим процесом, ніж оцінка ефективності — дія, що концентрується в часі. За часовим ппрпметром: моніторинг проводиться на будь-якому етапі реалізації проекту та на проміжних етапах, оцінка ефективності — на конкретному, вже завершеному етапі.

Методологія: на наш погляд, моніторинг включає більш різноманітні методи, які не завжди легко версифікуються. Оцінка ефективності — більш конкретна.

За результатами досліджень, моніторинг — це є виявлення відповідності або невідповідності проведених та запланованих заходів; тоді як оцінка ефективності — це виявлення не тільки такої відповідності, але й реальної результативності.

У даних понять, звичайно ж, є спільні риси. Це — важливість як моніторингу, так і оцінки ефективності; це — однаковість суб'єктів-ініціаторів даних процесів (дуже часто ними є громадські організації). Якщо казати про методи, то при всьому їх різноманітті під час проведення моніторингу і оцінки існують спільні методи, а також в обох процесах є кількісні та якісні індикатори.

Моніторинг має свої рівні. Не будемо торкатися міжнародного рівня. Перший рівень, який ми розглянемо, це рівень реалізації державної політики. Цей рівень уже під силу громадським організаціям. В Україні — це моніторинг Державної програми по протидії торгівлі людьми до 2010 року.

Другий рівень моніторингу — діяльність окремих організацій або програм. Так, наприклад, ми маємо досвід, коли представники Міністерства закордонних справ однієї з країн, яке фінансує програми по запобіганню торгівлі людьми в Україні, регулярно, раз на три місяці, цікавиться реалізацією програми.

Третій рівень — моніторинг конкретних проектів всередині організації або ж мережі організацій; виконується донорами чи самими організаціями.

Методи моніторингу, що базуються на нашому практичному досвіді: розсилка листів-запитів, вивчення документів, проміжних та інших звітів, інформація зі ЗМІ, зрізи громадської думки, інтерв'ювання спеціалістів, соціологічні та інші дослідження, анкетування, порівняльний аналіз планової діяльності та багато інших аспектів, заснованих на практиці.

Як приклад першого рівня, розглянемо моніторинг державної цільової програми. Пункт 8 програми зазнає: розробити і впрова-

дити програму соціальної та психологічної реабілітації дітей, що потерпіли від торгівлі людьми. Виконавчими органами були призначені Міністерство освіти і науки, обласні та урядові організації, адміністрації. Як упевнитися, що вимоги пункту буде реалізовано? Це питання ми розбили на дрібніші, такі як: хто буде розробляти програму, за який термін, скільки вчителів буде задіяно, де планується впроваджувати програми? Такі листи було надіслано до виконавчих органів. І результат даного моніторингу допоможе оцінити ефективність реалізації конкретного пункту програми.

Досвіду оцінки ефективності державних національних програм поки що не існує. Якщо казати про оцінку ефективності діяльності Центру «Ла Страда — Україна», то те, що ми робимо всередині своєї організації і на чому можна зосередити увагу, і є оцінкою ефективності окремих програм. Наш приклад побудуємо на оцінці ефективності роботи лекторської групи Центру «Ла Страда — Україна», яка працює з 2002 року. Використовуються як кількісні, так і якісні індикатори. Кількісний показник — це кількість лекцій, учасників, підготовлених лекторів, розповсюджених матеріалів. Способи якісних вимірів — це обов'язково вхідні та вихідні анкети як для учнів, так і для лекторів до роботи та після; це опитування спеціалістів, вивчення соціологічними методами змін у рівні знань на прикладі окремих шкіл, професійних училищ та ВНЗ. Коли мова йде про оцінку ефективності, ми говоримо також про появу інформації в ЗМІ, про вивчення текстів звітів по даній проблемі.

Які ж проблеми існують? Вони однакові і для виконання моніторингу, і для оцінки ефективності — це відсутність досвіду, нерозуміння важливості проведення моніторингу з боку державних структур, нерозробленість методів, відсутність спеціалістів, недостатнє фінансування — тільки деякі донори передбачають витрати на проведення моніторингу реалізації проектів та програм.

Тести

з проблем торгівлі людьми та трудової міграції

1. Чи можна працювати за кордоном, маючи туристичну візу?

1) Так. 2) Ні. 3) Так, якщо переоформити її за кордоном.

2. Що таке апостиль?

1) Легалізація документів.

2) Печатка в паспорті.

3) Дозвіл на виїзд за кордон.

3. Яка з указаних нижче країн не входить до Шенгенської зони?

- 1) Німеччина. 2) Великобританія. 3) Іспанія.

4. Яка з указаних нижче країн не входить до Шенгенської зони?

- 1) Швейцарія. 2) Португалія. 3) Австрія.

5. Яка з указаних нижче країн не входить до Шенгенської зони?

- 1) Швеція. 2) Туреччина. 3) Норвегія.

6. До якої з указаних нижче країн громадяни України можуть в'їжджати за національним паспортом?

- 1) Республіка Беларусь. 2) Грузія. 3) Російська Федерація.

7. За яким документом можуть виїжджати діти – громадяни України в Російську Федерацію?

- 1) Довідка зі школи.
2) Свідоцтво про народження.
3) Національний паспорт батьків.

8. У яку з країн СНД українські діти можуть виїжджати за свідоцтвом про народження?

- 1) Республіка Беларусь. 2) Казахстан. 3) Російська Федерація.

9. Який документ є необхідним для виїзду українських дітей до Російської Федерації?

- 1) Нотаріально завірений дозвіл батьків.
2) Довідка зі школи (місця навчання).
3) Медична довідка (про стан здоров'я).

10. Який з документів є необхідним для українських дітей за кордоном?

- 1) Довідка з місця проживання (з ЖЕК).
2) Нотаріально завірений дозвіл батьків
3) Довіреність, написана батьками власноручно.

11. Чи вважається торгівля людьми злочином відповідно до українського законодавства?

- 1) Так. 2) Ні. 3) Це адміністративне правопорушення.

12. У якому законодавчому акті України є норма, що карає за торгівлю людьми?

- 1) Таких законів немає.
2) Кримінальний кодекс України.
3) Кодекс України про адміністративні правопорушення.

13. Уявіть ситуацію: Мати їде за кордон зі своїми двома дітьми. Батько залишається в країні. Чи потрібні якісь документи, щоб дозволити виїзд дітей за кордон?

- 1) Не потрібні.
- 2) Нотаріально завірений дозвіл батька на виїзд дітей.
- 3) Паспорт батька.

14. Потерпілими – жертвами торгівлі людьми можуть бути:

- 1) Тільки жінки.
- 2) Тільки діти.
- 3) І жінки, і діти, і чоловіки.

15. Торгівля людьми – це злочин, який відбувається, коли

- 1) Людей продають до інших країн.
- 2) Людей продають із одного міста (місцевості) до іншого (іншої місцевості) всередині однієї країни.
- 3) Людей продають всередині одного міста.

(Всі варіанти відповідей вірні)

16. Тим, хто збирається їхати на роботу за кордон через агенцію з працевлаштування, необхідно:

- 1) Заключити договір з іноземною фірмою.
- 2) Заключити договір з агенцією.
- 3) Не потрібно ніякої угоди.

17. Агенції з працевлаштування українських громадян за кордоном отримують ліцензію:

- 1) Не потрібно ніякої ліцензії.
- 2) Від Міністерства закордонних справ.
- 3) Від Міністерства праці і соціальної політики.
- 4) Від Міністерства внутрішніх справ.

18. Якщо Ви закладаєте договір щодо працевлаштування в Німеччині з українською агенцією з працевлаштування і володієте при цьому англійською мовою, договір потрібно складати:

- 1) Англійською мовою.
- 2) Українською мовою.
- 3) Німецькою мовою.

19. Au-Pair – це:

- 1) Спосіб працевлаштування українських громадян за кордоном.
- 2) Програма культурного обміну для молоді з обов'язковим вивченням мови країни.
- 3) Система вивчення іноземних мов при посольствах.

20. Консумація – це:

- 1) Робота товарознавцем у магазині з продажу алкогольних напоїв.
- 2) Робота в барах, розкрутка клієнтів на купівлю алкогольних напоїв.
- 3) Робота в барах помічником офіціанта.

* * *

Додаток:

Диск з інформаційними та методичними матеріалами

